

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

05 Соціальні та поведінкові науки

051 «Економіка»

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі»

здобувача Моргуліс Максима Костянтиновича

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри міжнародної
економіки Гурова Ю. С.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор
Столярчук Я.М.

(підпис)

Київ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Людмила ЦИМБАЛ

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

**здобувачу вищої освіти Моргулісу Максиму Костянтиновичу
денної форми навчання**

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «23» червня 2025р. №837-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах: аналітичних звітів міжнародних організацій, наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників та монографій.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА КРИЗ
Розділ 2	ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ
Розділ 3	СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ
Об'єкт дослідження:	Трансформації європейських міграційних процесів під впливом глобальних та регіональних факторів.
Предмет дослідження:	Особливості, глобальні та регіональні детермінанти міграційних процесів у Європі, механізми управління та регулювання міграційних потоків в ЄС.
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Вивчення теоретико-методологічних основ та закономірностей виникнення міграційних кризових явищ; аналіз впливу глобальних та регіональних чинників на міграційні процеси в Європі; визначення стратегічних пріоритетів ефективною міграційної політики.
Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:	
У розділі 1	– Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення міжнародних міграційних процесів та міграційних криз; – Дослідити генезис та еволюцію виникнення міграційних кризових явищ, визначити закономірності;
У розділі 2	– Визначити та систематизувати глобальні та регіональні фактори виникнення міграційних криз; – Здійснити комплексний аналіз впливу глобальних та регіональних трансформацій на міграційні процеси в Європі; – Дослідити позиції України на європейському ринку праці в умовах міграційної кризи;
У розділі 3	– Визначити стратегічні пріоритети вдосконалення європейської моделі управління міграційними процесами; – Дослідити перспективи розвитку України на європейському ринку праці.

Завдання
підготував
науковий керівник

(підпис)

Ю.С. Гурова

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

Завдання одержав
здобувач

(підпис)

М.К. Моргуліс

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 89 сторінки, 1 таблицю, 13 рисунків, список використаних джерел з 66 найменувань.

«Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі»

Об'єкт дослідження: трансформації європейських міграційних процесів під впливом глобальних та регіональних факторів.

Предмет дослідження: особливості, глобальні та регіональні детермінанти міграційних процесів у Європі, механізми управління та регулювання міграційних потоків в ЄС.

Мета роботи: Вивчення теоретико-методологічних основ та закономірностей виникнення міграційних кризових явищ; аналіз впливу глобальних та регіональних чинників на міграційні процеси в Європі; визначення стратегічних пріоритетів ефективної міграційної політики.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення міжнародних міграційних процесів та міграційних криз;
- Дослідити генезис та еволюцію виникнення міграційних кризових явищ, визначити закономірності;
- Визначити та систематизувати глобальні та регіональні фактори виникнення міграційних криз;
- Здійснити комплексний аналіз впливу глобальних та регіональних трансформацій на міграційні процеси в Європі;
- Дослідити позиції України на європейському ринку праці в умовах міграційної кризи;
- Визначити стратегічні пріоритети вдосконалення європейської моделі управління міграційними процесами;
- Дослідити перспективи розвитку України на європейському ринку праці.

Практичне значення отриманих результатів дослідження мають значення для органів державної влади, аналітичних центрів та міжнародних організацій, які займаються питаннями міграційної політики, безпеки та соціальної інтеграції. Аналіз дозволяє оцінити, як міжнародна спільнота реагує

на виклики масової міграції, а також виробити рекомендації щодо формування ефективної та гуманної міграційної політики в Україні та на рівні ЄС.

Крім того, дослідження допоможе краще зрозуміти, які саме глобальні та регіональні чинники найбільше впливають на активізацію міграційних процесів у напрямку Європи.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2025.

Рік захисту роботи 2025.

Ключові слова: міграція, міграційна криза, Європейський Союз, регіональна безпека, ринок праці.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА КРИЗ	6
1.1 Теоретичний базис та наукові підходи щодо дослідження розвитку міжнародних міграційних процесів та виникнення кризових явищ	6
1.2 Генезис та еволюція виникнення кризових явищ у глобальних та регіональних міграційних процесів	17
1.3 Фактори та механізми впливу на кризові явища	27
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ	38
2.1 Аналіз впливу глобальних процесів на міграційні кризові явища в Європі.	38
2.2 Вплив регіональних трансформацій на розвиток європейської міграційної кризи	50
2.3 Роль та позиції України на європейському ринку праці в умовах міграційної кризи	62
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ	69
3.1 Підвищення ефективності європейської моделі реагування на міграційну кризу	69
3.2 Вплив та перспективи розвитку України на європейському ринку праці	79
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	90
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження: Європейський простір, пріоритетними для якого є високі стандарти життя, демократичні принципи, розвинута соціальна інфраструктура, політична та економічна стабільність, завжди був одним найпривабливіших регіонів для мігрантів. Під впливом складної взаємодії глобальних та регіональних факторів, серед яких можна визначити політичну нестабільність, нерівномірність економічного розвитку, збройні конфлікти, трансформації на ринках праці та кліматичні умови, до європейського регіону завжди прибували потоки мігрантів. Нерідко надходження міграційних потоків порушує стан економічної, соціальної та безпекової рівноваги, це супроводжується посиленням суспільної напруги, робить європейський простір чутливим до викликів та спричиняє кризові явища. Це потребує постійного вдосконалення європейської міграційної політики, яка орієнтована на гарантію прав людини, підвищення соціальної якості життя та забезпечення внутрішньої економічної стабільності. Особливої уваги, скоординованої та оперативної політики з боку європейських країн потребувала масова хвиля вимушеної міграції з України. Інституції Європейського Союзу оперативно впровадили механізми тимчасового захисту та створили умови для доступу українців до ринку праці й соціальних послуг, що дало змогу більшості з них адаптуватися та інтегруватися у європейське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Через масштабність та значущість міграційної кризи на європейському континенті, її активно досліджують провідні європейські економічні та політичні видання, а також аналітичні центри. Вивчення сучасних міграційних процесів та пов'язаних із ними тенденцій, які проявляються на глобальному та регіональному рівнях, є предметом уваги як зарубіжних науковців (Д. Дінана, Г. Крізі, Н. Нуджента, А. Альтіпармакіса, В. Патерсона, М. Тоффлера та інших), так і вітчизняних

дослідників (Лібанова Е. М., Садова У. Я, Кузик С. П., Поручник А. М., Малиновська О. А., Романюк М. Д., Шиманська К. В. та інших).

Об'єкт дослідження: трансформації європейських міграційних процесів під впливом глобальних та регіональних факторів.

Предмет дослідження: особливості, глобальні та регіональні детермінанти міграційних процесів у Європі, механізми управління та регулювання міграційних потоків в ЄС.

Мета роботи: Вивчення теоретико-методологічних основ та закономірностей виникнення міграційних кризових явищ; аналіз впливу глобальних та регіональних чинників на міграційні процеси в Європі; визначення стратегічних пріоритетів ефективної міграційної політики.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення міжнародних міграційних процесів та міграційних криз;
2. Дослідити генезис та еволюцію виникнення міграційних кризових явищ, визначити закономірності;
3. Визначити та систематизувати глобальні та регіональні фактори виникнення міграційних криз;
4. Здійснити комплексний аналіз впливу глобальних та регіональних трансформацій на міграційні процеси в Європі;
5. Дослідити позиції України на європейському ринку праці в умовах міграційної кризи;
6. Визначити стратегічні пріоритети вдосконалення європейської моделі управління міграційними процесами;
7. Дослідити перспективи розвитку України на європейському ринку праці.

Методи дослідження: Для реалізації визначених завдань застосовані загальнонаукові методи дослідження: метод системного аналізу (для розкриття взаємозв'язків між глобальними політичними, економічними та соціальними чинниками, що спричиняють міграційні потоки), абстрактно-логічний метод (при формулюванні мети та завдань дослідження), порівняльний метод (зіставлення масштабів та динаміки міграційних

процесів), структурний метод (для аналізу складу мігрантів за віком, статтю, рівнем освіти та країною походження), метод логічного узагальнення (для формулювання наукових висновків за результатами дослідження), а також графічний та табличний методи (для візуалізації представлених даних).

Практичне значення отриманих результатів дослідження мають значення для органів державної влади, аналітичних центрів та міжнародних організацій, які займаються питаннями міграційної політики, безпеки та соціальної інтеграції. Аналіз дозволяє оцінити, як міжнародна спільнота реагує на виклики масової міграції, а також виробити рекомендації щодо формування ефективної та гуманної міграційної політики в Україні та на рівні ЄС.

Крім того, дослідження допоможе краще зрозуміти, які саме глобальні та регіональні чинники найбільше впливають на активізацію міграційних процесів у напрямку Європи.

Інформаційною базою дослідження є монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених, аналітичні звіти міжнародних організацій, статистичні дані, законодавчі акти, публікації в ЗМІ та матеріали з офіційних веб-сайтів, що стосуються об'єкту дослідження.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА КРИЗ

1.1 Теоретичний базис та наукові підходи щодо дослідження розвитку міжнародних міграційних процесів та виникнення кризових явищ

Міграція — це явище, яке супроводжує людство протягом усієї історії його існування, але саме в останні десятиліття вона почала суттєво впливати на глобальні процеси. Сучасні переміщення населення змінюють не лише демографічну ситуацію в країнах, а й мають глибокий вплив на економіку, політику, соціальні відносини та культуру як держав, які приймають мігрантів, так і тих, з яких вони походять. З одного боку, мігранти стають цінним ресурсом для подолання нестачі робочої сили та старіння населення, а з іншого — викликають напруження через складнощі з інтеграцією, міжетнічні конфлікти або культурні відмінності [1].

Економічні чинники нерідко визначають характер міжнародних міграційних потоків. Трудова міграція включає переміщення працездатного населення в пошуках кращих умов життя, вищої оплати праці та соціальної стабільності. Вона є наслідком глобальної нерівності у розподілі трудових ресурсів, високого рівня безробіття та політичної або економічної нестабільності в країнах походження. Такі переміщення створюють нові виклики для ринку праці, змінюють вартість праці в міжнародному контексті та формують нові моделі зайнятості. Окрім економічних чинників, значний вплив на інтенсивність міграційних процесів мають політичні конфлікти, воєнні дії, переслідування за політичними, релігійними або етнічними ознаками, стихійні лиха, голод і масштабні екологічні катастрофи. Масове переміщення населення, спричинене зазначеними обставинами, веде до трансформацій у соціальній та демографічній структурі як країн походження, так і країн призначення [1].

Держави, що втрачають значну частку свого населення, особливо молодого та працездатного, стикаються з проблемами депопуляції, «відтоку мізків» та дефіциту кваліфікованих фахівців. Натомість країни, які приймають великі потоки мігрантів, можуть отримувати додатковий трудовий ресурс, що позитивно впливає на їхні економіки. Проте такі держави водночас зіштовхуються з низкою соціальних викликів, серед яких — інтеграція мігрантів у приймаюче суспільство, зростаюче навантаження на систему охорони здоров'я, освіту та інші соціальні інститути, а також потенційне загострення міжкультурної та міжетнічної напруги [1].

Міграція чинить значний вплив на багато сфер життя. Вона змінює демографічну структуру, особливо у регіонах-донорів населення, трансформує репродуктивну поведінку мігрантів, впливає на їхнє здоров'я через зміну умов життя. Водночас вона впливає на ринок праці, стимулює розвиток гнучкого мислення та адаптивності особистості, сприяє міжкультурному обміну, поширенню знань і досвіду між різними країнами та регіонами [1].

У науковому середовищі сформувалися різні підходи до пояснення причин міграції, які ґрунтуються на теоріях, які є ґрунтовними для проведення досліджень міграційних потоків. Ключові з них наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Ключові теорії формування міграційних процесів

Назва теорії	Опис теорії
--------------	-------------

Продовження таблиці 1.1

Теорія Push-Pull	Ця теорія є одним із фундаментальних концептуальних підходів до вивчення міграційних процесів, яка передбачає чітке розмежування між внутрішніми (push) та зовнішніми (pull) чинниками. Внутрішні чинники виступають причинами, що спонукають населення залишати країну чи регіон походження — зокрема, високий рівень безробіття, низький рівень життя, політична нестабільність, переслідування, екологічні катастрофи тощо. Зовнішні чинники, навпаки, приваблюють потенційних мігрантів до певних країн призначення і включають такі аспекти, як вищий рівень доходів, сприятливі умови праці, соціальна та політична стабільність, ширші економічні можливості.
Неокласична економічна теорія міграції	Цей підхід трактує міграцію як раціональний індивідуальний вибір, заснований на економічній мотивації. Основним чинником виступає прагнення до підвищення рівня доходу, зокрема через пошук вищої заробітної плати та кращих умов праці. У межах цієї теорії важливу роль відіграють як внутрішні чинники (економічний стан країни походження, рівень зайнятості), так і зовнішні (попит на робочу силу, рівень доходів у країні призначення).

Продовження таблиці 1.1

Теорія подвійного ринку праці	Ця концепція акцентує увагу на структурних особливостях економіки країн-реципієнтів, де ринок праці поділяється на два сектори: первинний та вторинний. Через небажання місцевого населення працювати у вторинному секторі, виникає сталий попит на іноземну робочу силу. Отже, міграція розглядається як відповідь на структурну потребу економіки приймаючої країни, а зовнішній економічний чинник стає визначальним.
Модель “Системи світового розвитку”	Згідно з цією теорією, міжнародна міграція є наслідком глобального економічного порядку, в якому домінують асиметричні відносини між економічно розвиненими державами та країнами, що розвиваються. Глобалізація, нерівний доступ до капіталу, ресурсів та міжнародних ринків спричиняють економічний тиск на країни периферії, що, своєю чергою, стимулює відтік трудових ресурсів до економічно привабливіших регіонів. Серед провідних зовнішніх чинників у цій моделі розглядаються транснаціональні корпорації, міжнародна торгівля та інвестиційні потоки.

Джерело: розроблено автором на основі [2; 3]

Таким чином, можна визначити, що міграційні теорії здебільшого виділяють фактори, що підштовхують місцеве населення змінювати постійне місце проживання, а також по-різному акцентують увагу на причинах і механізмах міграції. Одні пояснюють її виключно економічними стимулами, інші — структурними відмінностями між країнами, або ж соціальними

зв'язками між мігрантами. Проте всі вони визнають: рішення про міграцію рідко буває спонтанним і зазвичай є наслідком тривалого впливу зовнішніх обставин.

Наведені теорії та моделі у таблиці 1.1 мають глобальний характер, оскільки актуальні для міграційних процесів у всьому світі. Вони дозволяють виявити загальні закономірності переміщення населення, незалежно від конкретного регіону чи періоду. Проте, у процесі дослідження локальних особливостей, також виникає потреба в адаптації цих теорій до реалій певної країни або регіону. Це означає, що універсальні теоретичні підходи слід доповнювати емпіричними дослідженнями, які враховують культурні, політичні та історичні особливості регіону.

Згідно з положеннями неокласичної економічної теорії міграції, ключовою передумовою трудової мобільності населення виступає нерівномірність нагромадження капіталу між державами, що формує значний дисбаланс у функціонуванні ринків праці. У межах цього підходу міграція розглядається як результат дії економічних чинників, що обумовлюють відмінності між країнами з високим рівнем капіталізації та тими, що характеризуються його дефіцитом [1].

Ця нерівномірність проявляється, зокрема, у відмінностях у попиті на робочу силу, рівнях зайнятості, масштабах безробіття (яке спричиняє надлишкову пропозицію праці в країнах-донорах), а також у значному розриві в рівнях заробітної плати між країнами походження та країнами призначення. У результаті трудові ресурси переміщуються з регіонів із нижчими доходами до економік, де оплата праці є вищою, а попит на робочу силу перевищує її пропозицію.

Важливо також зазначити, що дешева робоча сила мігрантів, яку активно використовують країни-реципієнти, сприяє зниженню витрат на виробництво товарів і послуг. Це, у свою чергу, стимулює зростання прибутковості підприємств, посилює конкурентоспроможність національної

економіки та сприяє подальшому нагромадженню капіталу. Таким чином, міграція розглядається як механізм, що забезпечує ефективніший розподіл ресурсів у глобальній економіці.

Окрему увагу в цьому контексті слід приділити впливу науково-технічного прогресу, який трансформує структуру національних економік, спричиняючи деіндустріалізацію та зникнення трудомістких і технологічно застарілих виробництв. Це призводить до скорочення робочих місць у певних галузях і потреби у перенавчанні, перекваліфікації або, в окремих випадках, до трудової міграції за кордон у пошуках нових можливостей працевлаштування.

Міжнародні міграційні процеси є невід'ємною складовою глобального розвитку людства та формуються під впливом широкого спектра політичних, економічних, соціокультурних і демографічних факторів. Однією з важливих концепцій, що дозволяє системно аналізувати динаміку цих процесів, є циклічність розвитку міжнародної міграції. За неї, міграційні потоки мають властивість розвиватися хвилеподібно, з періодичними підйомами та спаданнями активності, що зумовлені змінами у глобальному економічному середовищі, політичній стабільності, збройними конфліктами, екологічними викликами та іншими чинниками. Такі цикли можуть охоплювати як окремі регіони, так і мати трансконтинентальний характер.

Циклічність у міграційних процесах вказує на те, що переміщення населення відбувається не хаотично, а у вигляді послідовних фаз, що змінюють одна одну під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. До таких фаз можна віднести періоди активного зростання міграційних потоків, стабілізації, спаду та повторного зростання. Циклічність може бути зумовлена економічними кризами, війнами, демографічними зрушеннями, розвитком технологій, змінами трудового ринку та іншими глобальними викликами.

Кожен цикл має свою специфіку, характерну для конкретного історичного періоду та регіонального контексту. Наприклад, після Другої

світової війни спостерігався інтенсивний приплив мігрантів до країн Західної Європи, обумовлений потребами у відбудові економіки. У 1990-х роках на тлі розпаду соціалістичних держав виникла нова хвиля міграції з пострадянського простору. У ХХІ столітті до циклічних чинників додалися кліматичні зміни та масові переміщення через конфлікти на Близькому Сході й в Африці [2].

Міжнародна трудова міграція виникає під впливом як внутрішніх чинників економічного розвитку окремих країн, так і зовнішніх обставин, зокрема загального стану світової економіки та характеру економічних взаємин між державами. Якщо раніше еміграція здебільшого зумовлювалася етнічними мотивами, то нині її зростання значною мірою пояснюється економічними та соціальними причинами. Кожне міграційне переміщення, як індивідуальне, так і масове, відбувається внаслідок впливу певних причин, умов і факторів.

Однак міграційні потоки не завжди є рівномірними або контрольованими. У певних випадках наявні ресурси країн та міжнародних організацій виявляються недостатніми для ефективного реагування на масові переміщення людей. Зважаючи на це, стає зрозуміло, чому у випадках різких змін — таких як війна, чи екологічна катастрофа — звичні моделі міграції порушуються. Люди змушені масово покидати свої домівки, не маючи достатньо ресурсів. У таких ситуаціях звичайна міграція перетворюється на кризу, до якої часто не готові ні країни-реципієнти, ні міжнародна спільнота.

Міграційна криза — це складний соціально-економічний та політичний стан, що виникає внаслідок різкого зростання масштабів міграційних потоків, які перевищують здатність держав або регіональних об'єднань ефективно їх регулювати, приймати та інтегрувати. Це явище супроводжується перевантаженням інституційних, адміністративних і гуманітарних механізмів, що унеможливорює забезпечення належного рівня безпеки, соціальної підтримки та контролю за переміщенням людей [4; 5].

Міграційна криза виникає тоді, коли кількість прибулих значно перевищує можливості приймаючих країн щодо їхнього розміщення, інтеграції та забезпечення базових потреб. Найчастіше такі кризи спричинені війнами, збройними конфліктами, політичними репресіями або екологічними катастрофами. Прикладом може слугувати сирійська криза, яка у 2015 році спричинила потужний потік біженців до Європи, поставивши під сумнів єдність ЄС у питанні розподілу мігрантів [4; 5].

Визначення міграційної кризи відповідно до статті «Міграція як криза» від дослідників Селін Канта, Антуана Пеку та Елен Тіолле звучить наступним чином:

«Міграційна криза — це соціально-політична конструкція, що виникає тоді, коли уряди та інституції сприймають міграційні процеси як небезпеку для стабільності, управління чи безпеки, незалежно від фактичної кількості мігрантів» [6].

Кризи пов'язані з надлишковою міграцією є невід'ємною частиною сучасної системи міжнародних відносин. Такі ситуації створюють серйозні виклики для країн, що приймають мігрантів, і можуть порушувати регіональну або навіть глобальну стабільність. Дані кризи поділяють за класами (див. рис. 1.1), які визначають їх характер та походження.

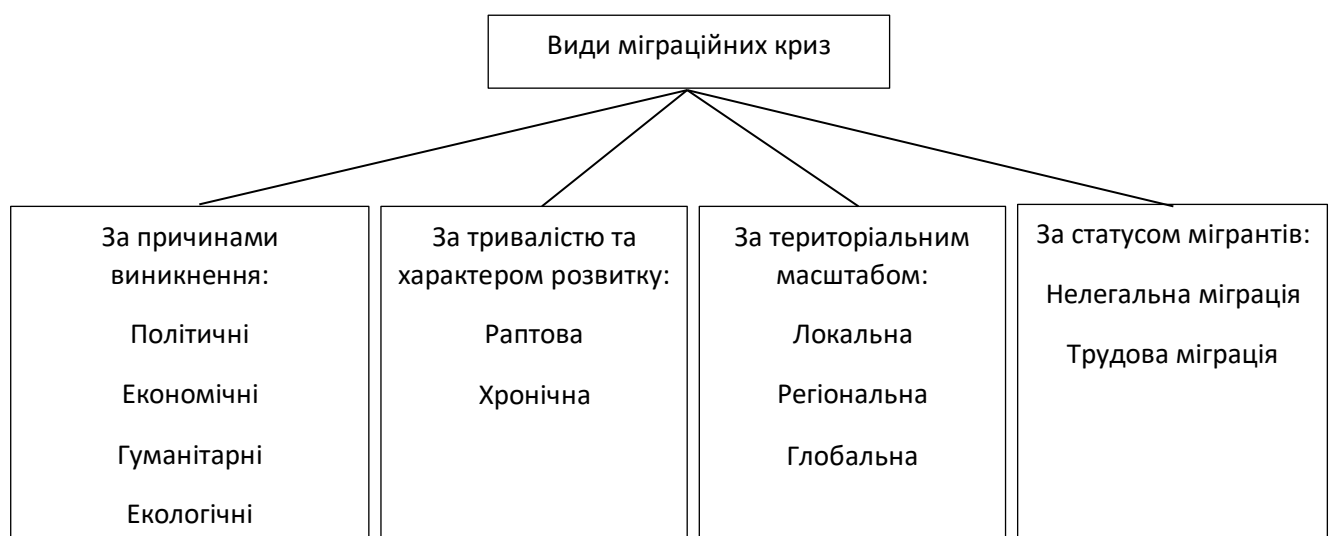

Рисунок 1.1 – Схема класифікації міграційних криз

Джерело: [6]

Як можна визначити за рис 1.1, загалом, причини міжнародної міграції класифікуються за різними ознаками, проте найбільш усталеною є їх систематизація за характером домінуючих чинників, тобто за причинами виникнення. Відповідно до цього підходу, причини міжнародної міграції умовно поділяють на три основні групи: економічні, соціально-політичні та екологічні [7].

1. Економічні причини є одними з найпоширеніших і водночас найдетальніше досліджуваних у контексті трудової міграції. Вони охоплюють широкий спектр чинників, пов'язаних із нерівномірним розподілом ресурсів і можливостей між країнами. Серед основних економічних детермінант виділяють: відмінності в рівнях заробітної плати, рівень зайнятості та безробіття, умови праці, можливості професійного зростання, доступ до ринку праці, а також перспективи накопичення капіталу. Ці фактори створюють економічні стимули для переміщення трудових ресурсів з країн із відносно низькими доходами до країн із вищим рівнем економічного розвитку [7].

2. Соціально-політичні причини охоплюють обставини, пов'язані з безпекою, захистом прав і свобод людини, а також загальним політичним та соціальним кліматом у країні походження. До них належать збройні конфлікти, політичні переслідування, авторитарні режими, порушення прав людини, етнічні чи релігійні утиски, нестабільність державних інституцій, високий рівень злочинності, а також інші форми соціальної небезпеки, які змушують людей залишати свою країну з метою забезпечення особистої безпеки, захисту гідності чи пошуку соціального захисту [7].

3. Екологічні причини набувають дедалі більшої актуальності в умовах глобальних змін клімату та зростання частоти природних катастроф. Ця група охоплює фактори, пов'язані з деградацією навколишнього середовища, зменшенням доступу до природних ресурсів, стихійними лихами (землетруси,

повені, посухи, урагани тощо), підвищенням рівня моря, а також довгостроковими наслідками змін клімату, які унеможлиблюють подальше проживання на певних територіях. Екологічна міграція, яка донедавна розглядалася як другорядна, нині визнається важливим напрямом досліджень, що має значний вплив на демографічну та соціально-економічну структуру окремих регіонів [7].

Розвиток міграційних процесів також характеризується появою інститутів, які регулюють переміщення населення на міждержавному та національному рівнях. До таких відносять як міжнародні організації, так і державні інститути, відповідальні за імміграційну політику, прикордонний контроль та соціальну адаптацію мігрантів. Ці структури відіграють важливу роль у формуванні правового поля, моніторингу міграційних потоків і розробці стратегій інтеграції іноземного населення [8].

Водночас зростання масштабів міграції зумовлює необхідність удосконалення міжнародного співробітництва у сфері мобільності населення. Підписання міждержавних угод про трудову міграцію, впровадження візових режимів, систем квот і спрощених процедур працевлаштування сприяє більш ефективному регулюванню міграційних потоків. Особливої актуальності набуває питання захисту прав трудових мігрантів, запобігання торгівлі людьми, нелегальній міграції та експлуатації [8].

Особливу увагу в сучасних дослідженнях привертає феномен тимчасової, маятникової та сезонної міграції, що значною мірою впливає на регіональні ринки праці. Тимчасова міграція дозволяє країнам походження отримувати валютні надходження у вигляді грошових переказів, а країнам призначення — гнучко реагувати на потреби в робочій силі в окремих секторах економіки. Водночас така форма мобільності не завжди супроводжується достатніми механізмами соціального захисту мігрантів [8].

Таким чином, зважаючи на теоретичну основу та підходи щодо дослідження розвитку міграційних процесів, можна визначити, що

міжнародна міграція є багатогранним і динамічним явищем, яке охоплює не лише економічні аспекти, а й соціальні, політичні, демографічні та гуманітарні чинники.

Особлива увага, з боку дослідників, приділяється явищу міграційних криз, які виникають у відповідь на збройні конфлікти, природні катастрофи або економічні потрясіння. У таких випадках звичні механізми регулювання міграції втрачають ефективність, а міграційні потоки стають неконтрольованими, створюючи серйозні виклики як для окремих держав, так і для міжнародної спільноти загалом.

Міграційні кризи чітко демонструють, що міграція — це не лише результат індивідуального вибору переміщених осіб, а й наслідок дій глибших структурних чинників. Таким чином, міграційні теорії стають основою для формування ефективної політики у сфері міграції [1].

Становлення теорій міжнародної міграції пройшло шлях від класичних економічних підходів до більш комплексних сучасних моделей, які враховують вплив глобалізації, світової нерівності, політичної нестабільності, впливу міграційних мереж та культурного середовища.

Еволюція міграційних теорій — від класичних економічних моделей до сучасних міждисциплінарних підходів — відображає усвідомлення складності міграційних процесів. Сучасні теорії враховують цілу низку факторів: глобальний економічний дисбаланс, нерівномірний розвиток країн, політичну нестабільність, кліматичні зміни, дію міграційних мереж, тощо. Це дозволяє формувати більш чутливу політику, яка виходить за межі лише обмежувальних заходів.

Розуміння причин та передумов міграції дозволяє урядам і міжнародним організаціям не лише оперативно реагувати на виклики, пов'язані з негативними наслідками міграції, а й запобігати їх виникненню у майбутньому. Комплексний аналіз економічних, соціальних, політичних та екологічних факторів, що спричиняють міграційні потоки, сприяє розробці

ефективної політики, спрямованої на підтримку розвитку країн походження мігрантів, зменшення соціальної напруги в країнах призначення та забезпечення прав самих мігрантів.

Зокрема, інвестиції у стабільність, освіту, охорону здоров'я та створення робочих місць у регіонах з високим рівнем еміграції можуть стати дієвим механізмом профілактики вимушеного переселення. Водночас тісна міжнародна співпраця, обмін досвідом та координація дій на глобальному рівні дозволяють формувати більш зважені, гуманні та результативні підходи до управління міграційними процесами.

1.2 Генезис та еволюція виникнення кризових явищ у глобальних та регіональних міграційних процесів

Історія системного обліку міграційних процесів бере свій початок з середини XIX століття. Першими цим почали займатись європейські країни, які стали фіксувати кількість своїх громадян, що виїжджали за межі батьківщини. У цей самий період у Європі почали формуватися національні держави та визначатися їхні кордони, що перетворило міграцію на процес, пов'язаний із перетином чітко встановлених адміністративно-територіальних, а в разі міжнародної міграції — державних кордонів. Саме наявність таких кордонів дозволила розпочати облік переміщень населення. Таким чином, можна стверджувати, що саме в середині XIX ст. розпочалася епоха міжнародної міграції у сучасному розумінні, хоча значні переселення відбувалися і раніше. Європейські імперії, такі як Австро-Угорська, Німецька, Оттоманська та інші, активно сприяли або змушували до переміщень різні етнічні групи — часто з політичних чи військових міркувань, або ж для розширення своїх територій [9].

У цей період розпочалися нові міграційні хвилі до заморських країн. Між 1821 і 1924 роками Європу залишило близько 55 мільйонів людей, з яких

приблизно 35 мільйонів переїхали до США. Лише у 1846–1924 роках із семи провідних європейських країн, таких як Великобританія, Італія, Португалія, Австро-Угорщина, Німеччина, Іспанія та Швеція, емігрувало понад 43 млн. осіб, і понад 75% з них обрали Сполучені Штати як нове місце проживання. Загалом у період з 1846 по 1939 роки з Європи виїхало не менше 60 мільйонів людей, дві третини яких оселилися у США. Ця цифра дорівнює приблизно п'ятій частині всього населення країн-джерел еміграції на початку XIX століття. У Східній Азії активна трудова міграція з Китаю спричинила збільшення чисельності китайців у Гонконзі, Індонезії, Таїланді та Малайзії до понад 16 млн осіб до 1945 року [9].

Розпад багатонаціональних імперій після Першої світової війни спричинив появу нових етнічних меншин, що, своєю чергою, викликало нові хвилі міграції. З країн, які програли війну — Австрії, Болгарії, Німеччини та Угорщини — з втрачених ними територій переїхало близько 2 млн. осіб. Загалом міграційними процесами було охоплено до 5 млн. осіб. За Лозанським договором 1922 року між Грецією і Туреччиною відбулося масове переселення: країни залишили близько 1,5 млн. людей [10].

У той самий період, через запровадження квот на еміграцію у США заморська міграція з Європи скоротилась, натомість зросли внутрішньо-європейські потоки, особливо до Франції та Бельгії. У 1920-х роках до Франції з Польщі приїхало близько 500 тис. осіб, ще 200 тис. — з Чехословаччини. У проміжку між двома світовими війнами міграція мала переважно трудовий характер: після великих людських втрат під час війни, Франція прийняла понад 2 млн. іноземних робітників. До 1931 року в країні мешкало вже 2,7 млн. іноземців, серед яких найбільше було італійців (808 тис.) і поляків (508 тис.) [11].

У 1922-ому році було створено одну з перших міжнародних організацій для допомоги біженцям — Верховний комісаріат у справах біженців, яка очолювалась норвезьким дослідником Арктики і лауреатом Нобелівської

премії миру Фрітьофом Нансеном [9; 10]. Саме завдяки йому сформувалась перша гуманітарна політика щодо біженців у Європі. Нансен ініціював впровадження «нансенських паспортів» — документів для осіб без громадянства, що стали першим кроком до створення міжнародних правових норм захисту біженців. Вони були офіційно визнані більш ніж 50 країнами та надали можливість тисячам біженців перетинати кордони, влаштовуватися на роботу, отримувати освіту та почати нове життя за межами своїх країн. Ініціативи Нансена стали фундаментом для формування подальших механізмів міжнародного захисту, зокрема Конвенції ООН про статус біженців 1951 року [10].

Після Другої світової війни, коли масштаби вимушеної міграції значно зросли, була створена нова структура — Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), яке офіційно розпочало свою діяльність у 1951 році. Воно продовжило справу, започатковану Нансеном, але вже в нових історичних умовах, працюючи над захистом прав мільйонів людей, змушених залишити свої домівки через війну, переслідування чи катастрофи [9; 10].

Сьогодні УВКБ ООН діє у 137 країнах і надає допомогу понад 100 мільйонам людей, серед яких біженці, шукачі притулку, внутрішньо переміщені особи та апатриди. І хоча світ продовжує стикатися з новими викликами, спадщина Фрітьофа Нансена залишається важливою основою гуманітарної політики щодо захисту прав біженців [9].

Друга світова війна створила нову міграційну реальність — мільйони європейців опинилися в русі в пошуках кращого життя. До 1943 року війна змусила покинути свої домівки понад 30 млн. осіб — приблизно 10% населення континенту. Це були не лише біженці, а й переміщені особи, депортовані євреї, етнічні німці, робітники, вивезені до Німеччини [11].

Після завершення війни відбулося ще одне масштабне переселення: до країн Центральної і Східної Європи та СРСР повернулися 4,7 млн. переміщених осіб. До Австрії та Німеччини переселилося понад 12 млн. німців

(в основному з Польщі, Чехословаччини, СРСР, Югославії та Угорщини). Також кілька мільйонів етнічних поляків, українців і білорусів переселилися з Польщі до СРСР [11].

На різних етапах історії масові переміщення населення були реакцією на зовнішні потрясіння — війни, голод, епідемії, колоніальну експансію або політичні переслідування. Проте лише з другої половини XX століття поняття «міграційна криза» почало вживатися як окрема категорія, що позначає ситуації, коли обсяги міграцій перевищують можливості держав та міжнародних структур для їх контролю, інтеграції та гуманітарного забезпечення [12].

У період після Другої світової війни світ зіткнувся з першим великим викликом — переміщенням мільйонів біженців по всій Європі. Цей період ознаменував початок формування міжнародної системи регулювання вимушеної міграції — зокрема, створення Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [12; 13]. Надалі такі кризи ставали все більш регулярними: війна у В'єтнамі, збройні конфлікти в Африці, етнічні чистки на Балканах у 1990-х роках — усе це формувало нову реальність, у якій міграція вже не була лише економічним явищем [14].

У XXI столітті масштаби та складність міграційних криз значно зросли. Такі події, як сирійська війна, криза в Афганістані, вторгнення росії в Україну, тощо спричинили масові переміщення мільйонів людей у дуже стислі терміни [15]. Сучасні міграційні кризи вирізняються своєю багатофакторністю, тривалістю та глибокими гуманітарними наслідками. Вони часто мають транскордонний характер, порушують питання безпеки, провокують політичні конфлікти в приймаючих державах та загострюють дискусії про права людини, суверенітет і солідарність.

За останні десятиліття, окрім політичних чи військових причин, зростає вплив кліматичних змін як чинника виникнення нової форми міграційних криз. Засухи, повені, погіршення якості повітря, тощо уже сьогодні змушують

сотні тисяч людей залишати свої домівки, а в майбутньому цей показник лише зростатиме. Так звані "кліматичні біженці" становлять новий виклик, до якого не готова жодна міжнародна правова система, адже юридичний статус таких осіб часто не визначений.

Регулярне повторення та географічне розширення міграційних криз свідчить про зміну характеру міжнародної міграції. Якщо раніше міграція мала переважно контрольований і передбачуваний характер, то сьогодні вона часто виникає спонтанно, у відповідь на катастрофічні обставини. Це вимагає від держав та міжнародних інституцій переходу від реактивного до проактивного підходу у формуванні політики: передбачення ризиків, зміцнення систем гуманітарної допомоги, адаптація законодавства до нових форм та викликів міграції [15].

У контексті глобалізації, також зростає значення діаспорних спільнот та транскордонних соціальних мереж як ключових структурних елементів сучасної міграційної системи. Діаспори не лише забезпечують зв'язок між країнами походження та країнами призначення, але й виступають у ролі трансмісійних механізмів, які формують, підтримують і трансформують міграційні потоки.

Однією з центральних функцій діаспор є інтеграційна підтримка новоприбулих мігрантів. Завдяки наданню первинної матеріальної, інформаційної, психологічної та культурної допомоги, діаспори зменшують бар'єри на шляху адаптації до нового соціального середовища. Вони виступають посередниками між мігрантами та інститутами держави, а також сприяють доступу до ринку праці, житла, освіти та охорони здоров'я. У цьому контексті діаспора функціонує як неформальний інститут соціальної інтеграції. Крім того, діаспори відіграють важливу роль у збереженні та трансляції культурної ідентичності. Через освітні, релігійні, культурні та медійні ініціативи вони підтримують етнічну самосвідомість, спадкоємність поколінь і зв'язок з історичною батьківщиною. Це, у свою чергу, сприяє

культурному плюралізму у країнах призначення та формуванню багатокультурного соціального простору [16].

Початкові етапи міграційних процесів і міжнародної торгівлі стали фундаментом для формування міжкультурної взаємодії та виникнення діаспорних спільнот у різних регіонах світу. Починаючи з XV і до XX століття, людство пережило масштабні хвилі примусової міграції, спричиненої колоніальною експансією європейських імперій. Значна кількість африканців була насильно депортована як рабська робоча сила, а корінні народи зазнавали вимушеного переміщення у зв'язку із заснуванням колоній у Африці, Азії та на території Північної та Південної Америки [16].

Внаслідок цих історичних процесів сформувалися діаспори, які відіграли значну роль у соціальному, культурному та економічному розвитку як країн перебування, так і держав походження. Прикладами таких спільнот є індійська діаспора в Південно-Східній Азії та Африці, а також африканська діаспора в обох Америках. Ці громади стали не лише носіями культурної спадщини, а й важливими агентами економічної активності [16].

Упродовж XIX–XX століть, у період боротьби багатьох країн за звільнення від колоніального панування, діаспори відігравали ключову роль у підтримці національно-визвольних рухів. Зокрема, індійська діаспора у Великій Британії та інших країнах здійснювала фінансову підтримку, інформаційне супроводження та політичне лобіювання, активно сприяючи діяльності Індійського національного конгресу у боротьбі за незалежність Індії [16].

З другої половини XX століття провідною тенденцією глобальних переміщень населення стала економічна міграція, що зумовлена прагненням до покращення економічних перспектив. У цьому контексті трудові мігранти та діаспорні спільноти відіграють центральну роль у досягненні цілей сталого розвитку через грошові перекази, які становлять суттєве джерело доходу для країн-реципієнтів. Ці кошти спрямовуються на покриття базових потреб

домогосподарств, розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, а також на підвищення загальної якості життя.

Показовим прикладом впливу діаспор на соціально-економічний розвиток країн походження є Філіппіни, економіка яких значною мірою залежить від обсягів грошових переказів трудових мігрантів. За даними Світового банку, філіппінська діаспора стабільно забезпечує щорічні надходження на мільярди доларів США, які використовуються не лише для покриття споживчих потреб домогосподарств, але й для інвестування в освіту, охорону здоров'я та житлове будівництво. Таким чином, ремітенси стають важливим джерелом фінансової стабільності, особливо у віддалених і соціально вразливих регіонах країни.

Іншим прикладом є нігерійська діаспора у Великій Британії, представники якої активно беруть участь у реалізації локальних проєктів розвитку в Нігерії. Зокрема, зафіксовано численні ініціативи, пов'язані з бурінням артезіанських свердловин у сільських громадах та закладах освіти, що дозволяє забезпечити сталий доступ до питної води, зменшити поширення водно-інфекційних захворювань і покращити загальні санітарно-гігієнічні умови. Такі дії можна розглядати як прояв транснаціональної соціальної відповідальності, коли діаспора не лише підтримує рідних через індивідуальні грошові перекази, а й здійснює інституціоналізовані інвестиції у розвиток місцевої інфраструктури.

Тим не менш, діаспори можуть мати й негативний вплив на країни базування, спричиняючи локальні соціальні, політичні чи економічні кризи, зокрема через політичний вплив, який ці спільноти можуть здійснювати на внутрішні та зовнішні процеси в державі перебування. Одним із найпомітніших проявів такого впливу є лобіювання інтересів — діаспори все частіше виступають у ролі організованих політичних суб'єктів, здатних впливати на формування державної політики, зокрема в питаннях міграції, інтеграції, соціального захисту та міждержавних відносин.

За сприятливих умов діаспори створюють громадські організації, політичні об'єднання, інформаційні ресурси та виборчі платформи, які активно відстоюють права мігрантів, борються проти дискримінації та прагнуть поліпшення умов проживання для своїх громад. Проте така політична активність нерідко викликає напруження у приймаючому суспільстві — особливо у випадках, коли діяльність діаспори сприймається як втручання у внутрішні справи держави або як загроза національній ідентичності.

Особливе занепокоєння викликають ситуації, коли діаспори виступають провідниками інтересів країн походження. Це може проявлятися в підтримці зовнішньої політики цих держав, впливі на громадську думку, або в організації протестів, пов'язаних із конфліктами за межами країни перебування. Подібні процеси створюють ризики для внутрішньої стабільності, особливо в умовах напружених міжнародних відносин чи конфліктів між державами. Зокрема, у низці європейських країн — таких як Франція, Бельгія, Швеція та Нідерланди — виникали дебати щодо рівня інтегрованості мусульманських громад, що сформувалися внаслідок попередніх хвиль міграції. В окремих випадках неспроможність інтеграційної політики сприяла маргіналізації частини мігрантського населення, що, у поєднанні з економічною нерівністю та дискримінацією, призводило до масових протестів, заворушень або навіть терористичних актів. У довгостроковій перспективі це може мати ряд негативних наслідків, зокрема — політичну поляризацію, зовнішній вплив на внутрішні справи держави або посилення конфліктних ліній за етнічною ознакою.

У політичному вимірі активна діяльність діаспорних організацій може провокувати конфлікти інтересів між етнічними групами, особливо за підтримки іноземних політичних сил. Подібна ситуація може бути сприйнята як втручання у внутрішні справи країни перебування, що сприяє радикалізації суспільного дискурсу. Наприклад, надмірна політизація діаспори у контексті

етнічних конфліктів за межами держави базування, зокрема конфлікти на Близькому Сході та у Південній Азії, може перенести ці протистояння у середовище приймаючої країни, викликаючи акції протесту, зіткнення або навіть загрози терористичних актів.

Сьогодні на динаміку та масштаби міграційних процесів впливають численні взаємопов'язані фактори, серед яких: економічна нерівність, збройні конфлікти, політична нестабільність, демографічні трансформації, зміни клімату та технологічний прогрес. При цьому регіональні особливості міграції суттєво відрізняються. Так, в Африці переважає внутрішня та міждержавна міграція, зумовлена економічними чинниками та проблемами безпеки. В свою чергу, Близький Схід переживає значний наплив мігрантів, що шукають кращі економічні умови.

Таким чином, зважаючи на історичний розвиток та еволюцію міграційних криз, можна стверджувати, що міжнародні міграційні кризи стали невід'ємним елементом міжнародної економіки, який змінювався під впливом економічних, політичних, соціокультурних та екологічних факторів. Від первісних переселень і колоніальних міграцій до сучасних глобалізованих потоків — міграція завжди була показником змін у світовому порядку та індикатором глибинних трансформацій у суспільствах країн світу.

Масовий характер такої міграції перетворює її на кризу передусім для країн-приймачів, які не завжди мають достатньо інституційних, економічних або соціальних ресурсів для ефективного реагування. Вони стикаються з проблемами надання тимчасового притулку, інтеграції новоприбулих у суспільство, забезпечення безпеки, охорони здоров'я та освіти. Саме ця невідповідність приймаючих країн та неспроможність оперативно адаптуватися до значного припливу мігрантів і породжує кризу, що має вплив на економіку та політику держав.

У цьому контексті Європа виступає одним із найбільш чутливих до міграційних процесів регіонів. Міграційні кризи тут не лише відбуваються з

більшою частотою, але й мають глибший економічний та політичний резонанс. У ХХІ столітті, особливо починаючи з 2010-х років, європейський континент регулярно переживає хвилі масових переміщень населення — як наслідок регіональних збройних конфліктів, так і політичних репресій чи економічної деградації в окремих країнах.

Визначну роль у міграційній кризі Європи вже довгий час відіграє Європейський Союз, а саме, політика відкритих кордонів між її державами-членами, що реалізується в межах Шенгенської зони. Цей принцип, який став однією з ключових засад європейської інтеграції, значно полегшив внутрішню мобільність громадян ЄС і створив безпрецедентний рівень економічної взаємозалежності між країнами. Однак у контексті зовнішньої міграції він виявив структурні слабкості: відкритість внутрішніх кордонів потребує надійної спільної системи контролю зовнішніх рубежів, чого ЄС досі не зміг повною мірою досягти.

Сучасна міграція відрізняється масштабністю, динамічністю та різноманітністю форм. Зростання кількості вимушених мігрантів, біженців та осіб без громадянства, а також часті міжнародні міграційні кризи демонструють, що традиційні моделі іноді виявляються недостатніми для пояснення нових викликів.

Еволюція виникнення кризових явищ у глобальних та регіональних міграційних процесах свідчить про зростаючу складність і взаємозв'язок сучасного світу. Якщо раніше міграційні кризи здебільшого мали локальний характер і були наслідком окремих конфліктів чи економічних труднощів, то сьогодні вони дедалі частіше є результатом комбінації глобальних чинників — політичної нестабільності, кліматичних змін, економічної нерівності, збройних конфліктів, тощо.

З часом змінилися як масштаби, так і структура цих криз. Зросла кількість вимушених переселенців, активізувалися транскордонні міграційні потоки, а регіональні виклики дедалі частіше набувають міжнародного

значення. У відповідь на це міжнародна спільнота змушена шукати нові підходи до регулювання міграції — більш комплексні, гуманні й стратегічно орієнтовані.

1.3 Фактори та механізми впливу на кризові явища

Кризові явища супроводжують людство упродовж усього його існування. Вони можуть виникати як раптово, так і бути наслідком тривалого накопичення ряду негативних факторів у внутрішньому або зовнішньому середовищах. У сучасних умовах зростаючої глобалізації, цифрової трансформації та високої взаємозалежності між країнами та секторами економіки, кризи набувають дедалі складнішого і багатовимірного характеру.

Формування та розвиток криз зумовлюються сукупністю факторів, які можна класифікувати за різними критеріями: за джерелом походження (внутрішні та зовнішні), за характером впливу (економічні, політичні, соціальні, технологічні, екологічні тощо), а також за тривалістю та масштабами дії. Вплив цих чинників не є ізольованим — вони взаємодіють між собою, посилюючи або послаблюючи потенціал кризових явищ.

Кризові явища мають складну, багатокомпонентну природу, що зумовлюється впливом як внутрішніх (ендогенних), так і зовнішніх (екзогенних) факторів. Серед внутрішніх чинників варто виділити кілька груп. Відтворювальні та структурні пов'язані зі зміною фаз економічного циклу та відповідними трансформаціями в економічній структурі, зокрема — болісними переходами від одних галузей до інших. Інституційні й організаційно-економічні причини стосуються потреби реформування власності, ринкової інфраструктури, форм управління та виробництва. Державні та кон'юнктурні фактори виражаються у необхідності перегляду підходів до регулювання економіки з урахуванням довготривалих змін у

ринковому середовищі. Також значну роль відіграють зовнішньоекономічні обставини — вплив глобальних криз, нестабільність суміжних економік, зміни у зовнішньоторговельній політиці, накопичення зовнішнього боргу тощо.

Серед зовнішніх (екзогенних) чинників можна виокремити наступні: технологічні виклики, які виникають у зв'язку з вичерпанням можливостей існуючих технологічних укладів і засобів виробництва; демографічні й екологічні фактори, що включають перенаселення або депопуляцію, виснаження природних ресурсів, екологічну деградацію, зростання навантаження на довкілля; соціокультурні та психологічні причини, пов'язані з кризовими явищами в освіті, науці, культурі, системі цінностей, ідеології, а також з очікуваннями суспільства щодо майбутніх потрясінь; політичні та військові чинники, що виникають у результаті занепаду державного управління, політичної нестабільності, внутрішніх конфліктів і збройних зіткнень.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором однієї з найбільших міграційних криз у Європі з часів Другої світової війни. За короткий проміжок часу мільйони українців були змушені покинути свої домівки — як у межах країни, так і за її межами. Ця криза продемонструвала комплексний вплив воєнних дій на міграційні процеси, де переплітаються політичні, соціальні, економічні, правові та безпекові фактори, а також є прикладом того, наскільки сильним може бути вплив міграційної кризи на економіку регіону [17].

Серед основних факторів, що вплинули на розвиток міграційної кризи внаслідок війни, перш за все варто виділити безпосередню загрозу життю та безпеці населення. Атаки на цивільну інфраструктуру та окупація територій змусили людей терміново евакуюватися. Додатковим фактором стала руйнація житла, втрата засобів до існування, призупинення роботи підприємств, установ, шкіл і лікарень, що зробило нормальне життя на багатьох територіях неможливим [17].

Економічний чинник також суттєво посилив кризу. Втрата роботи, джерел доходу та економічна нестабільність стали поштовхом для значної частини населення до тривалої чи навіть постійної міграції. Багато з тих, хто спочатку розглядав переміщення як тимчасовий захід, згодом були змушені залишитися за кордоном через неможливість повернення до нормального життя на батьківщині. Таким чином, економічна вразливість виступила важливим посилюючим фактором у структурі міграційної кризи [17].

Політичний фактор також відіграє вагому роль. Згідно з даними, зображеними на рис. 1.2, українці більш схильні обирати для постійної або тимчасової міграції саме ті держави, які підтримують український супротив російській агресії. Підтримка з боку урядів цих країн, зокрема у вигляді гуманітарної допомоги, спрощених процедур перетину кордону, тимчасового захисту та програм соціальної інтеграції, створює сприятливе середовище для перебування українських громадян за кордоном. Це підвищує рівень довіри до приймаючої країни та формує позитивне ставлення до неї серед потенційних мігрантів. Крім того, зовнішньополітична орієнтація держави, її участь у міжнародних об'єднаннях, таких як Європейський Союз, та публічна підтримка України стають для багатьох українців важливими критеріями у виборі країни призначення. Такий вибір продиктований не лише міркуваннями безпеки, а й прагненням жити у демократичному, правовому суспільстві, яке поділяє європейські принципи свободи, прав людини та солідарності.

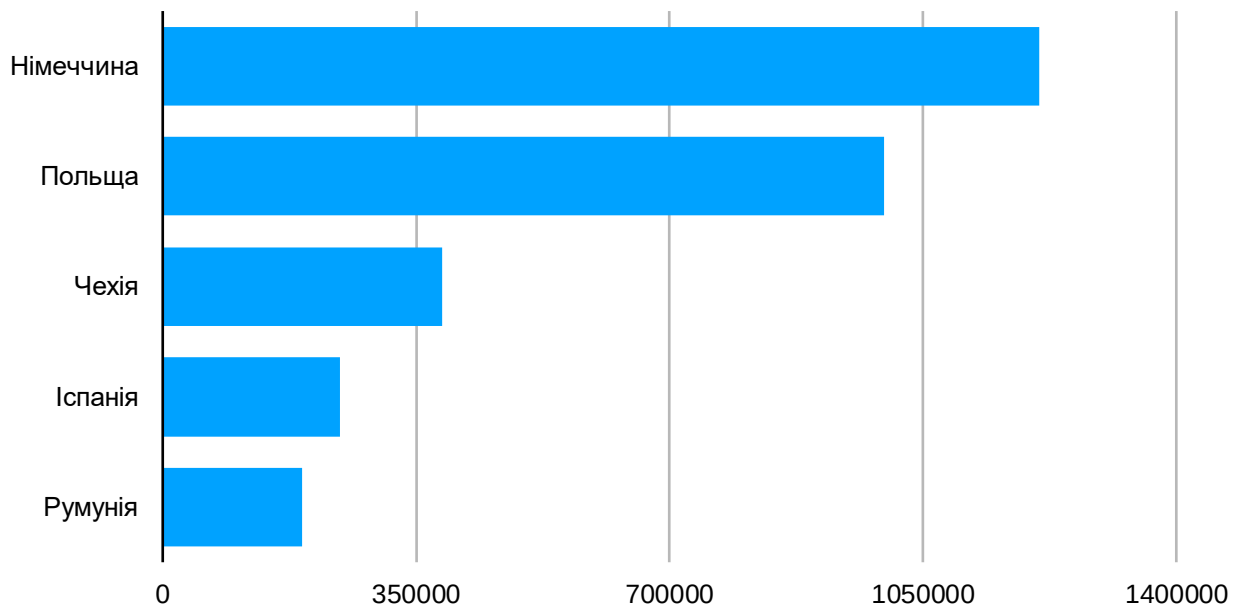

Рисунок 1.2 – Країни, в які прибуває найбільша кількість українців

Джерело: [65]

Європейський Союз та його країни-члени перетворилися на один із головних осередків, що приваблює мігрантів у глобальному масштабі. Міграційна та біженська політика ЄС має чітке юридичне підґрунтя, офіційно закріплене в європейському праві, й спрямована на вирішення політичних, економічних, правових та інших викликів. Формування цієї політики відбувалося на основі одного з головних принципів європейської інтеграції — вільного пересування осіб, а також із урахуванням міжнародно-правових актів. Серед ключових документів — Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, та Женевська конвенція 1951 року, яка визначає основні норми щодо статусу і прав біженців на міжнародному рівні [18].

Європейська міграційна криза виникла у 2015 році внаслідок стрімкого зростання кількості біженців і нелегальних мігрантів, які прямували до країн Європейського Союзу з регіонів Північної Африки, Близького Сходу та Південної Азії. Основною причиною загострення ситуації стала недостатня підготовленість ЄС до ефективного прийому, розміщення та інтеграції такої великої кількості людей. Ця хвиля міграції була спричинена комплексом факторів: затяжними збройними конфліктами, політичною нестабільністю,

переслідуваннями, економічною кризою та загрозами для життя у країнах походження. Зокрема, значний вплив мав конфлікт у Сирії, який змусив мільйони людей залишити свої домівки [18].

Наслідком стало перевантаження міграційних систем окремих країн-членів, зростання соціальної напруги, посилення дискусій щодо безпеки та культурної інтеграції, а також загострення суперечок усередині ЄС щодо розподілу відповідальності за прийом мігрантів. У відповідь на кризу Євросоюз був змушений розробити нові підходи до міграційної політики, включаючи створення єдиного механізму перерозподілу біженців, посилення охорони зовнішніх кордонів та співпрацю з новими індустріальними країнами з метою стримування міграційних потоків [18].

Упродовж 2015 року Європейський Союз намагався впоратися з кризою через різні ініціативи, однак ці заходи загалом не дали значного результату. ЄС піддавався критиці через відсутність скоординованої та дієвої міграційної політики, яку складно було виробити через суперечності між країнами-членами щодо питань національного суверенітету, а також через гостру реакцію на теми інтеграції, меншин і національної ідентичності.

Спроби запровадити на рівні ЄС програми перерозподілу та розселення, за якими окремі країни-члени мали б приймати значну кількість шукачів притулку й біженців (зокрема, щоб зменшити навантаження на Грецію та Італію), викликали багато суперечок. Найбільший опір цим ініціативам чинили країни Центральної та Східної Європи, які висловлювали занепокоєння, що велика кількість новоприбулих може вплинути на ідентичність як їхніх національних культур, так і Європи в цілому.

Хоча ЄС схвалив обмежений, але обов'язковий план переселення шукачів притулку з Греції та Італії у вересні 2015 року, результат був досягнутий за допомогою системи кваліфікованої більшості в ЄС, а не консенсусу, оскільки такі держави як Угорщина, Чехія, Словаччина та Румунія проголосували проти плану.

За останні роки, міграційні проблеми вийшли на порядок денний у європейських країнах як одне з найактуальніших питань соціально-економічного, культурного та політичного розвитку. З метою подолання кризи, Європейський Союз використовує ряд механізмів прямого та опосередкованого впливу для регулювання міграційних потоків, стабілізації ситуації в країнах походження мігрантів, а також забезпечення ефективної інтеграції осіб, що прибувають на територію ЄС. До механізмів прямого впливу належать:

1. Застосування та розробка нормативно-правових основ та спільної міграційної політики. Розробка спільної міграційної політики Європейського Союзу спиралася на вже існуючі міжнародно-правові акти, такі як Загальна декларація прав людини та Женевська конвенція 1951 року, що визначають права біженців. Основою політики стали принципи вільного пересування осіб — один із ключових елементів європейської інтеграції. Усі дії реалізовувалися в межах європейського права, що створило юридичну основу для узгоджених кроків на рівні всього Союзу. Таким чином, ЄС поступово формував цілісну нормативно-правову систему, здатну реагувати на виклики, пов'язані з міграційними процесами.

2. Запровадження механізму перерозподілу біженців, зокрема, плану обов'язкового переселення осіб із перевантажених країн. Метою цього підходу було зменшення навантаження на прикордонні держави та забезпечення більш збалансованого і солідарного підходу до розв'язання міграційних проблем. Хоча впровадження обов'язкових квот викликало суперечки серед деяких країн-членів, зокрема держав Центральної та Східної Європи, даний механізм став важливим кроком у формуванні спільної європейської відповідальності за захист прав біженців і підтримку держав, що перебувають на передовій міграційних процесів.

3. Посилення охорони зовнішніх кордонів для протидії нелегальній міграції в країни-члени ЄС. Головним інструментом стало зміцнення ролі

агенції Frontex, яка координувала спільні зусилля держав-членів у контролі за кордонами. Дане агентство було створено у жовтні 2016 року у відповідь на заклик лідерів ЄС, які у вересні 2015 року наголосили на необхідності посилення контролю над зовнішніми кордонами [19].

Раніше Frontex діяв під назвою Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах, але згодом отримало нову назву, щоб відобразити розширення його повноважень і сфер діяльності.

Нині агентство здійснює моніторинг зовнішніх кордонів Європейського Союзу та тісно співпрацює з державами-членами, забезпечуючи своєчасне виявлення і реагування на потенційні загрози безпеці та виконуючи ряд інших завдань:

- ефективне керування міграцією на регіональному рівні;
- покращення внутрішньої безпеки ЄС;
- захист принципу вільного пересування людей у межах країн членів угоди;
- інтегроване управління кордонами;
- вирішення питань повернення до країн походження нелегальних мігрантів;
- співпраця з національними прикордонними службами [19];

Завдяки розширенню повноважень і ресурсів Frontex отримала можливість діяти ефективніше, забезпечуючи як безпеку, так і гуманний підхід до людей, що шукають притулку. Ці заходи мали на меті обмежити неконтрольоване прибуття мігрантів та запобігти кризам, подібним до тієї, що сталася у 2015 році. Саме ефективність даної програми сприяла її розширенню, яке згодом вийшло за межі території ЄС, що сприяє безпеці та мінімізації неконтрольованої міграції в усьому регіоні (див. рис. 1.3).

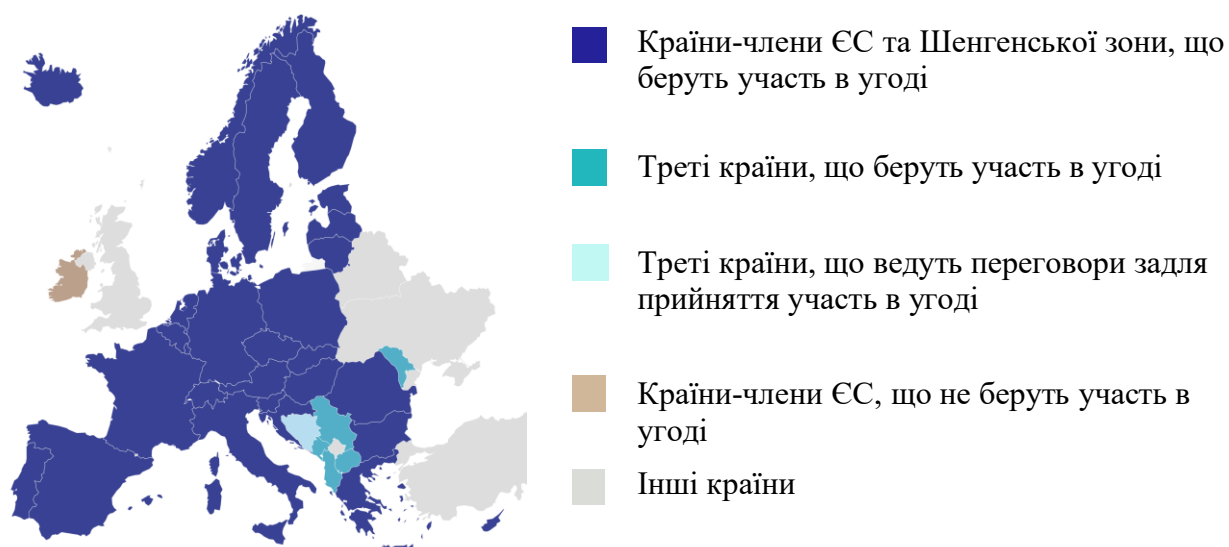

Рисунок 1.3 – Роль країн Європи в межах та поза межами ЄС у Frontex

Джерело: [19]

Загалом, посилення ролі Frontex стало символом переходу Європейського Союзу від переважно національного підходу до інтегрованої моделі контролю за зовнішніми кордонами, де спільні дії держав-членів і наднаціональних інституцій спрямовані на гарантування стабільності, безпеки та добробуту громадян ЄС. У цьому контексті діяльність Frontex відіграє ключову роль у формуванні нової архітектури спільної міграційної та безпекової політики Європейського Союзу. Агентство не лише координує оперативну співпрацю між державами-членами, але й забезпечує технічну, аналітичну та кадрову підтримку в управлінні міграційними потоками. Завдяки створенню постійного корпусу прикордонників ЄС та розширенню мандату на роботу за межами Союзу, Frontex став інструментом реалізації євроінтеграційного принципу спільної відповідальності, що, в свою чергу, також демонструє поступову еволюцію європейської інтеграції — від економічного об'єднання до створення спільного простору безпеки, довіри та солідарності. Управління зовнішніми кордонами дедалі більше розглядається не лише як технічне завдання, а як елемент спільної європейської ідентичності, заснованої на спільних цінностях і колективній відповідальності перед громадянами ЄС та міжнародною спільнотою [19].

4. Важливим напрямом стала співпраця з новими індустріальними країнами — як із державами походження, так і з транзитними країнами мігрантів. ЄС уклав низку угод, серед яких особливе значення мала домовленість із Туреччиною, підписана в березні 2016 року. Згідно з нею, турецька сторона зобов'язалася приймати назад мігрантів, які нелегально прибувають до Греції, зокрема біженців з Сирії, в обмін на фінансову допомогу у 3 мільярди євро та політичні поступки, серед яких найважливішою стала активізація переговорів щодо лібералізації візового режиму для громадян Туреччини. Такий підхід дозволив суттєво скоротити кількість нелегальних перетинів кордонів і стабілізувати ситуацію в Середземноморському регіоні [20; 21].

5. Інституційна та гуманітарна допомога. Європейська комісія разом із іншими інституціями Європейське агентство з прикордонної та берегової охорони (Frontex), Європейське агентство з підтримки в питаннях притулку (EASO) та національними структурами приділяли значну увагу гуманітарній складовій міграційної політики. Було виділено мільярди євро на допомогу біженцям як у межах Союзу, так і за його межами.

Для ефективнішого контролю за прибуттям осіб створено спеціальні центри реєстрації в Італії та Греції, де проводилась ідентифікація, перевірка документів і розподіл мігрантів. Це дало змогу підвищити ефективність процесів прийому та водночас забезпечити дотримання прав людей, що шукають захисту. Наприклад, за даними Європейського парламенту, Греція за період 2015–2020 рр. отримала понад 2,2 млрд євро підтримки від ЄС для покращення прийому, управління кордонами, повернень та умов перебування біженців [22].

Окрім зазначених механізмів, що були використані Європейським Союзом для подолання міграційної кризи, варто також наголосити на роль міжнародних організацій — ООН, УВКБ, ІОМ, UNICEF, тощо, які стали ключовими інституційними механізмами реагування на кризи. Вони

забезпечили не лише гуманітарну допомогу, а й сприяли формуванню координаційних структур у приймаючих країнах. Успішність цього механізму, однак, залежала від здатності до швидкого реагування та міжурядової співпраці.

Також держави як в межах, так і поза межами ЄС нерідко використовують економічні механізми, спрямовані на залучення фінансових ресурсів для вирішення або пом'якшення наслідків міграційної кризи. Вони включають:

- фінансову допомогу постраждалим країнам, які зазнали найбільшого тиску з боку міграційних потоків;
- програми розвитку для країн-джерел міграції, спрямовані на усунення першопричин вимушеного переселення — бідності, безробіття, конфліктів;
- гранти та донорські фонди для гуманітарних організацій, що надають допомогу мігрантам і біженцям;
- стимули для приймаючих країн, у тому числі фінансову підтримку від Європейського Союзу для забезпечення житла, медичної допомоги та освітніх послуг для шукачів притулку.

Через складність адаптації мігрантів, не менш важливими за останні роки стали соціально-культурні механізми, що були спрямовані на інтеграцію мігрантів у приймаючі суспільства та зменшення соціальної напруги. У межах цих заходів реалізовувалися програми з вивчення мов країн перебування, професійного навчання та працевлаштування, а також ініціативи з протидії ксенофобії, расизму й дискримінації. Значну роль відігравали й освітні кампанії, метою яких було підвищення рівня поінформованості населення про права мігрантів і переваги міжкультурного діалогу.

Таким чином, Європейський Союз, як один із ключових акторів світової міграційної політики, виробив багаторівневу систему реагування на кризові явища, що базується на поєднанні інституційних, економічних,

дипломатичних та інших механізмів. Такі підходи спрямовані не лише на контроль за міграційними потоками та забезпечення безпеки кордонів, але й на гуманітарну підтримку біженців, їх інтеграцію у приймаючі суспільства, а також усунення першопричин вимушеної міграції в країнах походження.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1 Аналіз впливу глобальних процесів на міграційні кризові явища в Європі

Глобалізація, як один із ключових процесів сучасного розвитку, суттєво змінила характер взаємодії між країнами та регіонами світу. Вона сприяла прискоренню економічних, культурних і політичних змін, розширенню міжнародних зв'язків, але водночас загострила низку соціальних і демографічних проблем. Яскравим проявом впливу глобалізаційних процесів стала активізація міграційних потоків, що охопили майже всі континенти. У Європі ці процеси набули особливої актуальності, перетворившись на складний багатовимірний феномен, який зачіпає економічні та гуманітарні аспекти.

Разом із тим міграційні кризові явища стали каталізатором глибших внутрішніх суперечностей у межах усього Європейського регіону. Вони висвітлили розбіжності між країнами-членами щодо підходів до розподілу відповідальності, рівня відкритості до біженців, а також розуміння принципів солідарності. Питання міграції дедалі більше впливає на внутрішню політику держав, зумовлюючи зростання популістських настроїв і політичної поляризації в європейських суспільствах.

Незважаючи на складний і багатовимірний характер міграційних процесів, у 2025 році, як і в попередні роки, головними чинниками, що визначатимуть їх динаміку, залишатимуться неефективність державних інститутів і збройні конфлікти. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на середину 2024 року кількість людей, які були змушені залишити свої домівки, зростає до приблизно 122,6 мільйона осіб, що на 11,5% більше, ніж у 2023 році [23].

Нині близько двох мільярдів людей проживають у зонах, охоплених конфліктами. Від 2021 року площа таких регіонів у світі збільшилася на 65%, і найбільш помітне зростання спостерігається в африканських країнах. Ситуація може ще більше ускладнитися через ескалацію серед північно-африканських держав, а також під впливом ключових геополітичних подій, зокрема президентських виборів у США [23].

Міграційні кризи, що періодично виникають у Європі, мають глобальну природу. Вони є результатом не лише внутрішньо-європейських проблем, а й впливу зовнішніх факторів. У сукупності ці процеси формують потужні міграційні потоки, які Європейський Союз змушений регулювати через спільні політичні, правові та гуманітарні механізми.

Особливо гостро міграційні кризи відзначились у Європі через масштабні війни в Сирії та Україні у 2015 та 2022 роках. Обидва конфлікти стали потужними каталізаторами масового переміщення населення, яке шукало безпеки. Зокрема, зі значною кількістю мігрантів довелося стикнутись країнам ЄС [24]. Згідно даним вказаним на рис. 2.1, кількість переміщених осіб, які подали заявки на надання притулку в країнах Європейського Союзу з 2015-го року, істотно зросла в порівнянні з попередніми періодами.

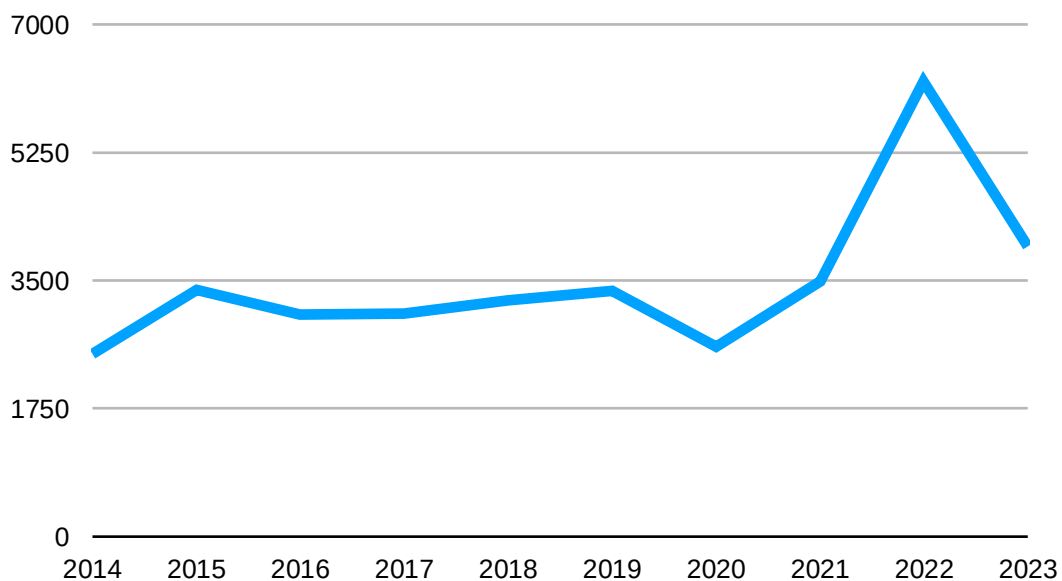

Рисунок 2.1 – Обсяги потоків мігрантів у країни ЄС 2014-2023 (тис. осіб)

Джерело: [24]

Як можна бачити на рис. 2.1, найбільш помітні зміни у потоках мігрантів були у 2015, 2020 та 2022 роках, що напряду пов'язані із кризами у відповідні періоди. Таким чином, глобальна пандемія COVID-19 суттєво вплинула на міграційну динаміку, різко зменшивши як легальні, так і нелегальні переміщення населення.

Закриття кордонів, запровадження карантинних обмежень і зупинка міжнародного транспорту призвели до тимчасового «замороження» міграційних потоків. Зокрема, у 2020 році під час пандемії COVID-19 кількість авіапасажирів у світі впала приблизно на 64% — з близько 4,5 млрд у 2019 до 1,8 млрд у 2020 році [25]. Одночасно, за оцінками International Organization for Migration (IOM), зростання міжнародної міграції в 2020 році було приблизно на 2 млн осіб меншим, ніж очікувалося через обмеження на перетин кордону та додаткові процедури перевірки.

Багато держав Європейського Союзу запровадили жорсткі правила в'їзду, що фактично унеможливило пересування навіть для трудових мігрантів і біженців. Це призвело до скорочення кількості заявок на надання притулку людям, які були вимушені залишити місця проживання через військові конфлікти, екологічні катастрофи, тощо; затримки у процедурі розгляду вже поданих справ і збільшення кількості осіб, які залишалися у прикордонних зонах без можливості подальшого переміщення. Згідно з даними Eurostat, кількість нових заявок на отримання притулку у країнах-членах суттєво впала у 2020 році: у другому кварталі 2020 року відбулось 69-ти відсоткове зниження кількості заявок із 150100 до 46500 тис. осіб, у порівнянні з першим кварталом. Загалом, того року, відбулось скорочення запитів на притулок на 31% у порівнянні із відповідним показником у 2019-ому [26; 27].

Починаючи з 2024 року, у світі спостерігається тенденція до посилення обмежувальних заходів у міграційній політиці в багатьох країнах. Держави, які традиційно приймають біженців, дедалі частіше вдаються до посилення

контролю на кордонах та реалізації програм примусової репатріації людей без належного правового статусу.

Зокрема, Фінляндія та Польща продовжили зводити інфраструктурні бар'єри на своїх східних кордонах, наслідуючи практику, яку застосовують Туреччина та Іран для обмеження потоків нелегальних мігрантів із кризових регіонів. Одночасно низка інших держав по всьому світу — США, Алжир, Лівія, Туніс, Іран, Пакистан, Колумбія та Панама — у 2024-2025 роках здійснили масові депортації, що свідчить про серйозність намірів контролю міграційних потоків [28].

У європейському контексті подібні тенденції набувають форми зовнішньої міграційної політики ЄС. Союз дедалі активніше розвиває політику екстерналізації контролю над міграційними потоками — тобто перенесення частини процесів з розгляду заяв на притулок та управління міграцією за межі власних кордонів. Йдеться про укладання угод із новими індустріальними країнами (зокрема, з Тунісом, Єгиптом, Лівією та Албанією) з метою створення регіональних платформ прийому мігрантів і зміцнення спроможності партнерів контролювати свої рубежі.

Також у межах нового Пакету ЄС з питань міграції пріоритетним напрямом залишається вдосконалення процедур повернення осіб, яким було відмовлено у притулку, та запровадження швидших механізмів розгляду справ. Ці кроки мають на меті не лише зменшити тиск на держави-члени, а й створити більш передбачувану систему управління міграцією [28].

Країни Європи, що не входять до Європейського Союзу також стикаються з наслідками міграційних криз. Так, Туреччина вже протягом останнього десятиліття є ключовим центром розміщення біженців: за даними UNHCR, у 2024 році там перебувало понад 2,9 мільйона сирійських біженців, що робить її найбільшим приймаючим регіоном у світі [29]. Водночас Туреччина виступає основною транзитною територією для мігрантів, які

прямують до Греції та інших держав ЄС, що створює напруження у взаєминах між Анкарою та Брюсселем.

Країни балканського регіону, зокрема Сербія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія та Чорногорія, також опинилися у центрі міграційних потоків. Після закриття «балканського маршруту» у 2016 році мігранти продовжують використовувати альтернативні шляхи через ці держави, що призводить до накопичення тисяч осіб у таборах тимчасового перебування. За останніми оцінками, у 2023 році з території Західних Балкан приблизно 26% усіх зафіксованих нерегулярних перетинів зовнішнього кордону ЄС, більшість з яких здійснювались через кордони із Хорватією та Італією [30].

На міграційну ситуацію в державах Європи суттєво впливають економічні чинники. Економічні наслідки глобалізації проявляються, зокрема, у зростанні мобільності робочої сили та посиленні міграційних процесів. Одним із найпомітніших результатів цього є прагнення мігрантів переїжджати до розвинених країн Європи. Така тенденція зумовлена комплексом економічних чинників, серед яких – вищий рівень життя, стабільність ринку праці, доступ до якісних соціальних послуг і більш сприятливі умови для професійної реалізації. За оцінками ІОМ, лише у 2023 році до ЄС прибуло понад 1,6 мільйона трудових мігрантів [31].

Водночас країни Західної Європи є найбільш популярними для трудових мігрантів із країн, що розвиваються, оскільки відзначаються високим рівнем заробітних плат, соціальних гарантій і розвинутою інфраструктурою. Відповідно, у державах-донорах робочої сили спостерігається відтік кваліфікованих кадрів, що може призводити до структурних дисбалансів на внутрішніх ринках праці та уповільнення темпів економічного розвитку.

На рис. 2.2 та 2.3 проілюстровано показники кількості мігрантів у європейські держави за останні роки та країни з найбільшим ВВП станом на 2024 рік відповідно.

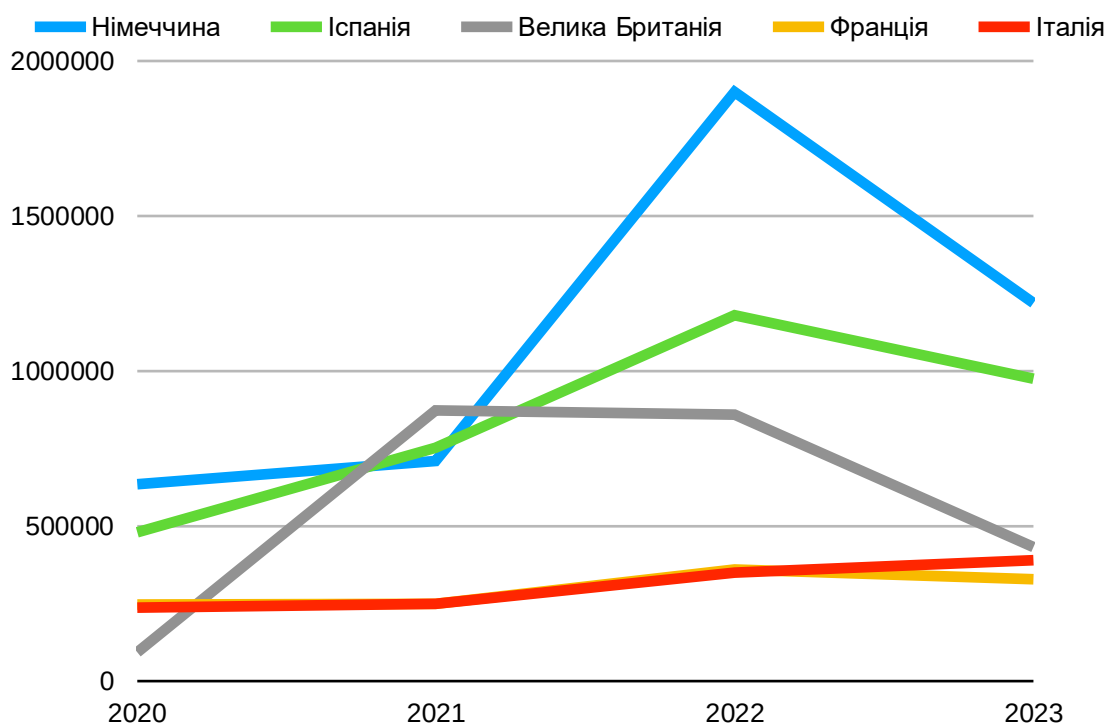

Рисунок 2.2 – Динаміка міграційних потоків у найбільш популярних країнах для міграції

Джерело: [24]

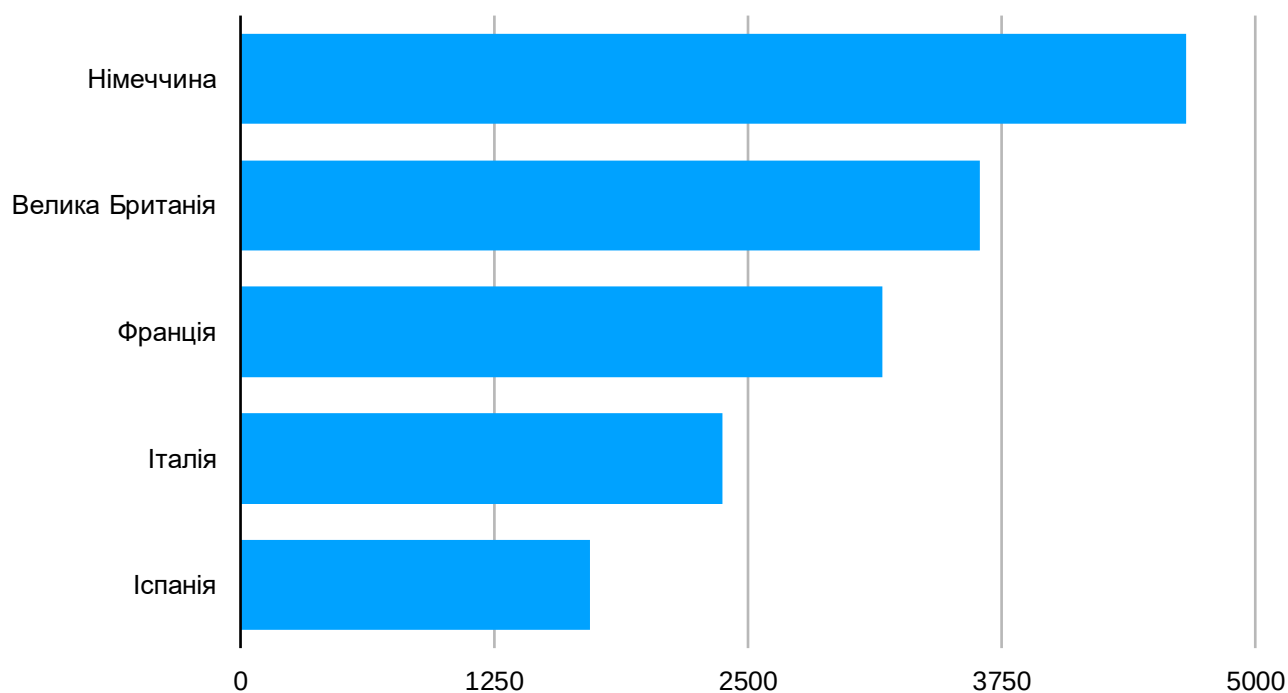

Рисунок 2.3 – Країни Європи з найвищим ВВП у 2024 році

Джерело: [61]

Аналіз наведених даних дозволяє простежити чітку кореляцію між рівнем економічного розвитку держав та масштабами міграційних потоків.

Країни з високим рівнем ВВП — зокрема Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія та Іспанія — традиційно залишаються основними центрами тяжіння для трудових мігрантів і біженців. Це зумовлено як наявністю розвинутого ринку праці та соціальних гарантій, так і потребою у робочій силі на тлі демографічного старіння населення.

Загалом, аналіз рисунків 2.2 та 2.3 підтверджує, що економічна привабливість країн ЄС прямо впливає на їхню міграційну динаміку, а глобальні політичні й соціально-економічні процеси формують нову географію міграційних потоків у Європі. Проте, незважаючи на економічний фактор, вагомим повштовхом до переміщення у певну країну все ще залишається рівень інтеграційної підтримки мігрантів з боку держави. Зазначені країни мають розвинені системи соціальної допомоги, які передбачають фінансову підтримку новоприбулих, доступ до безкоштовної освіти, медицини, а також програм професійної адаптації. Наприклад, Німеччина пропонує українським біженцям 563 євро щомісячного грошового забезпечення, часткове покриття витрат на оренду житла, а також допомогу від Центру працевлаштування, яка включає в себе мовні курси, що мають на меті допомогти пристосуватися до німецького суспільства [32]. Велика Британія, в свою чергу, хоч і надає менше матеріальної допомоги (близько 50 фунтів на тиждень), але водночас повністю забезпечує житлом родини біженців [33].

Таким чином, глобалізація є одним з чинників, що сприяє посиленню економічної інтеграції, але водночас поглиблює нерівність між регіонами. Бажання мігрантів переїжджати до розвинених країн Європи є логічним наслідком глобального перерозподілу ресурсів, у якому праця, як і капітал, прагне до зон із вищою економічною віддачею.

В останні десятиліття, прослідковується тенденція до масових переміщень мігрантів та біженців з африканських та азійських країн, що розвиваються до розвинених країн європейського регіону. Серед основних

причин — збройні конфлікти, політична нестабільність, порушення прав людини, бідність, безробіття, а також наслідки кліматичних змін, що призводять до деградації навколишнього середовища та нестачі природних ресурсів.

Згідно даним на рис. 2.4, мігранти та біженці переважно потрапляють в європейські країни через Середземне море (близько 190 тисяч переміщених з 209 тисяч у 2024 році), через що держави Південної Європи часто виступають у якості постійних, або тимчасових пунктів призначення [34].

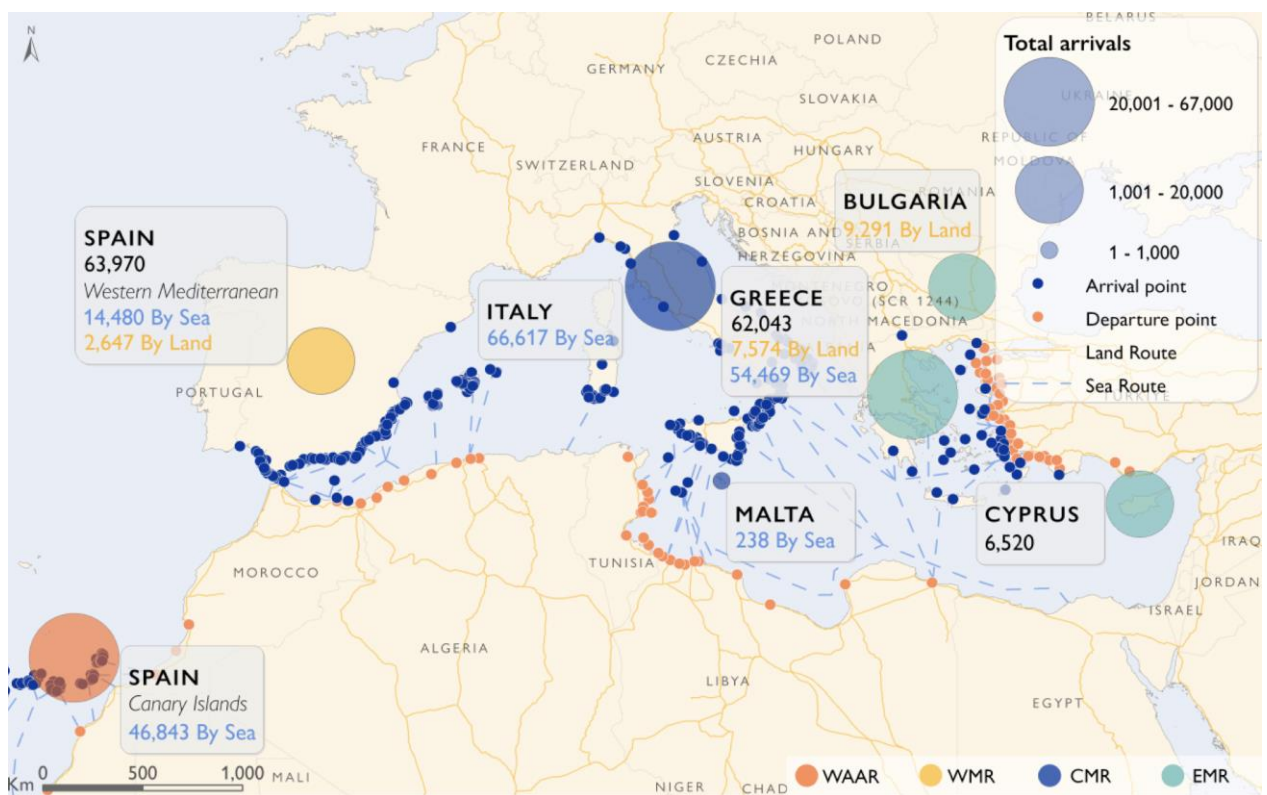

Рисунок 2.4 – Мапа транскордонних переміщень у Європу

Джерело: [34]

Проте особи, що здійснюють перетин кордону нелегально створюють економічне навантаження, та нерідко стають причиною соціально-культурних та політичних труднощів у країні, оскільки не мають громадянського статусу та фіксованого місця проживання. Через це такі держави як Італія, Греція та Іспанія часто стикаються з перевантаженням своїх приймальних пунктів,

оскільки є першими перешкодами для в'їзду до Євросоюзу. Це зумовлює необхідність посилення підтримки з боку ЄС у вигляді фінансування програм розміщення, забезпечення охорони здоров'я та соціальної адаптації.

Так лише турецькою прикордонною службою у 2024 році було перехоплено та затримано понад 58 000 осіб, що намагалися незаконно потрапити до країн Європи, з яких зокрема Греції, куди прямувала найбільша частка мігрантів переважно з Близького Сходу, Північної Африки та країн Південної Азії. Такий наплив нелегальних мігрантів створює значний тиск не лише на прикордонні служби, а й на місцеве населення, інфраструктуру та систему соціального забезпечення. У деяких регіонах спостерігається зростання рівня безробіття серед місцевих мешканців, оскільки мігранти погоджуються на нижчу оплату праці, що призводить до зниження загального рівня заробітних плат у певних галузях [34].

На рис. 2.5 зображено частки нелегальних мігрантів з різних регіонів світу, що прибули до ЄС за останні роки. Проте, варто зазначити, що нелегальні мігранти часто позбавляються документів, що підтверджують їх особу, що значно ускладнює процес виявлення їх країни походження та репатріації.

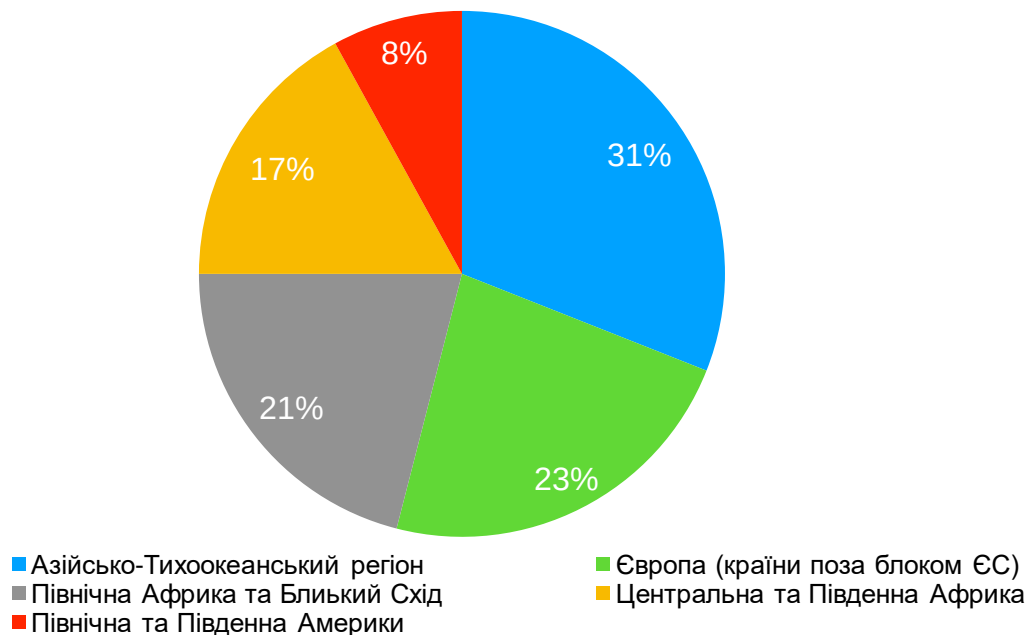

Рисунок 2.5 – Частка нелегальних мігрантів в Європі за походженням

Джерело: [35]

Частка нелегальних мігрантів з різних регіонів періодично змінюється, проте традиційно найбільша їх кількість намагається потрапити до ЄС саме з Африки та Близького Сходу (разом 37%). Це зумовлено як географічною близькістю цих регіонів до південних кордонів Європи, так і складною соціально-економічною та політичною ситуацією в країнах їх походження. До основних чинників, що спонукають мешканців регіону до міграції, належать збройні конфлікти, високий рівень безробіття, бідність, порушення прав людини, а також наслідки зміни клімату, що призводять до зниження плодородності земель і нестачі водних ресурсів [35].

Для країн ЄС, в свою чергу це стає значним економічним навантаженням, оскільки значна частина нелегальних мігрантів залишається на їх території у «сірих зонах» зайнятості, працюючи без офіційного оформлення. Це створює додаткові ризики експлуатації праці, порушення трудових прав і формування тіньових ринків праці. Водночас така ситуація ускладнює інтеграцію мігрантів у європейське суспільство, сприяє зростанню соціальної напруги та формуванню негативного ставлення до іноземців серед місцевого населення.

Зі свого боку, Європейський Союз намагається поєднати політику безпеки та гуманітарну складову, спрямовуючи фінансові ресурси на підтримку стабільності у країнах походження мігрантів. Зокрема, діють програми EU Trust Fund for Africa та Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument (NDICI), які спрямовані на створення робочих місць, розвиток освіти та зміцнення інституційного потенціалу держав-партнерів. Бюджет Trust Fund for Africa на період 2021-2025 складає 4,9 млрд. євро, у той час як Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument (NDICI) на період 2021-2027 років планує реалізувати 79,5 млрд. євро [36; 37].

Однак, попри масштабність фінансування та стратегічну спрямованість зазначених програм, ефективність таких ініціатив часто обмежується

політичною нестабільністю у відповідних регіонах та відсутністю належного контролю за використанням коштів. Крім того, на ефективність реалізації програм корупційні ризики у країнах-отримувачах допомоги. У результаті це ускладнює досягнення стратегічної мети — усунення першопричин нелегальної міграції.

Тим не менш, наявність та масштаби таких ініціатив вказують на те, що сучасна політика ЄС у сфері регулювання міграційних процесів виходить за межі виключно безпекового виміру, інтегруючи гуманітарні, економічні та соціальні аспекти. Даний підхід демонструє прагнення Європейського Союзу формувати комплексну систему управління міграцією, що ґрунтується на принципах партнерства та сталого розвитку. У межах цієї системи особлива увага приділяється не лише контролю за зовнішніми кордонами, а й забезпеченню законних шляхів міграції, захисту прав шукачів притулку та підтримці процесів інтеграції мігрантів у приймаючих державах.

Одним із ключових напрямів сучасної європейської міграційної політики є розвиток легальних каналів трудової міграції, що має зменшити масштаби нелегального перетину кордонів і водночас задовольнити потреби ринку праці країн ЄС. У цьому контексті важливу роль відіграють ініціативи, спрямовані на залучення кваліфікованих працівників із нових індустріальних країн, зокрема через оновлення директиви про «блакитну карту ЄС» (EU Blue Card Directive) та реалізацію програм мобільності трудових ресурсів. Такі заходи сприяють створенню більш гнучкої та привабливої системи легальної міграції, що дозволяє державам-членам ЄС ефективніше реагувати на демографічні виклики, старіння населення та нестачу робочої сили в окремих секторах економіки. Зокрема, реформована «блакитна карта ЄС» передбачає спрощення процедур подання заяв, зниження вимог до рівня заробітної плати, а також розширення категорій працівників, які можуть претендувати на цей статус [38].

Водночас, Євросоюз продовжує вдосконалювати механізми інтеграції мігрантів, підтримуючи освітні, мовні та соціальні програми, спрямовані на підвищення рівня їх адаптації до культурних і економічних умов приймаючих країн. У рамках Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument на 2021–2027 роки передбачено заходи для сприяння доступу мігрантів до освіти, ринку праці, охорони здоров'я та соціальних послуг [37].

Таким чином, сучасна міграційна політика ЄС формується як багатовимірна система, що поєднує превентивні, безпекові та гуманітарні підходи. Її головною метою є не лише управління потоками мігрантів, а й створення умов для стабільного розвитку регіонів походження, забезпечення соціальної згуртованості в межах Союзу та дотримання фундаментальних прав людини.

У ХХІ столітті саме глобалізація стала ключовим каталізатором інтенсифікації міграційних потоків, сприяючи як розширенню мобільності населення, так і загостренню кризових тенденцій у міграційній сфері. Процеси економічної інтеграції, розвиток транспортних і комунікаційних технологій, а також відкритість світових ринків створили передумови для більшої доступності трудових і освітніх міграцій. Європейський Союз, будучи одним із головних центрів економічного тяжіння, став привабливим регіоном для мігрантів із країн Близького Сходу, Північної Африки, Східної Європи та Азії. Легальна міграція дедалі більше розглядається як чинник розвитку, що забезпечує оновлення робочої сили, сприяє інноваціям і підвищує конкурентоспроможність європейських економік.

Проте, водночас, глобальні кризи — політичні конфлікти, війни, збройні зіткнення, терористичні загрози, економічна нестабільність, а також кліматичні зміни — стали головними причинами масштабних міграційних потоків вимушеного характеру. Такі явища, як війна в Сирії, збройна агресія росії проти України, а також наслідки змін клімату в країнах Африки та Азії, призвели до переміщення значної кількості осіб, в тому числі, нелегальних

біженців до Європи. У результаті ЄС опинився перед необхідністю перегляду підходів до управління міграцією, посилення контролю на зовнішніх кордонах та вдосконалення системи притулку.

Вплив глобальних процесів на міграційні явища також проявляється у зростанні ролі інформаційних технологій і соціальних мереж, які формують уявлення потенційних мігрантів про умови життя в Європі, а також сприяють діяльності транскордонних міграційних мереж і навіть нелегальних перевізників. Глобальні комунікації зробили міграцію доступнішою, але водночас посилили виклики для управлінських структур, які мають реагувати на нові форми транскордонних переміщень.

Таким чином, міграційні кризові явища в Європі є не ізольованим феноменом, а відображенням загальносвітових процесів, що відбуваються у контексті глобальної нестабільності, соціально-економічних диспропорцій і кліматичних загроз. Для ефективного подолання таких криз необхідний комплексний підхід, що поєднує зовнішньополітичні, економічні, соціальні та гуманітарні інструменти. Європейському Союзу слід і надалі розвивати легальні шляхи міграції, зміцнювати співпрацю з країнами походження та транзиту мігрантів, а також інвестувати в інтеграційні програми, спрямовані на забезпечення соціальної згуртованості.

2.2 Вплив регіональних трансформацій на розвиток європейської міграційної кризи

Міграційна криза, що охопила Європу у другому десятилітті ХХІ століття, стала одним із наймасштабніших викликів для регіону після Другої світової війни. Вона не лише виявила глибокі суперечності у системі європейського управління міграцією, а й засвідчила значний вплив

регіональних змін — політичних, економічних, соціальних та безпекових — на динаміку міграційних процесів, де під регіональними змінами у цьому контексті розуміються трансформації, що відбуваються у межах самого Європейського Союзу та європейського регіону загалом.

Військові конфлікти, політичні зміни та соціальні кризи стали ключовими чинниками, які визначили масштаби й характер переселення населення до Європи. Водночас внутрішні відмінності у поглядах на реалізацію механізмів вирішення кризи між державами-членами ЄС спричинили нерівномірність навантаження на окремі країни та ускладнили розробку єдиної стратегії реагування.

Важливу роль у формуванні міграційної ситуації відіграли також економічні зміни. Країни Південної Європи, які особливо постраждали від Світової фінансової кризи 2008-ого року, виявилися менш спроможними інтегрувати значну кількість новоприбулих мігрантів. Водночас більш розвинені регіони Північної та Західної Європи стали головними пунктами тяжіння через вищий рівень соціального забезпечення та можливості працевлаштування.

Економічні та ринкові умови суттєво вплинули на міграційні потоки у регіонах Південної Європи: безробіття, скорочення доходів, жорстка економія створили джерело «push-факторів», тобто чинників, що спонукають людей до міграції. Водночас, країни Західної і Північної Європи утримували та примножували «pull-фактори»: кращі перспективи праці, стабільніші економіки, розвинені соціальні системи. Дане явище особливо проявилось у наслідок фінансової кризи 2008-ого року. Бажання зміни місця проживання працівників всередині ЄС значно зросла з Півдня до Півночі. Економічна нерівність між цими частинами Європи призвела до посилення внутрішньої міграції, що має як короткострокові, так і довгострокові ризики. З одного боку, переміщення робочої сили сприяє вирівнюванню ринку праці

та частково зменшує безробіття у країнах-донорах. З іншого — це створює низку соціально-економічних проблем [39].

По-перше, втрата людського капіталу у країнах Півдня призводить до «відтоку мізків» — від'їзду кваліфікованих спеціалістів, що послаблює інноваційний потенціал, знижує конкурентоспроможність і ускладнює економічне відновлення цих регіонів. Відсутність висококваліфікованих кадрів у таких сферах, як ІТ, медицина, інженерія чи освіта, уповільнює розвиток технологій і знижує якість державних послуг. Крім того, зменшення інвестиційної привабливості регіонів через брак професійних кадрів створює замкнене коло стагнації, коли молодь продовжує шукати можливості за межами своєї країни [39].

По-друге, демографічний дисбаланс стає все відчутнішим: молоде, активне покоління виїжджає, залишаючи країни з високою часткою старого населення без достатньої кількості працездатних громадян. Це підвищує навантаження на соціальні системи, пенсійні фонди та місцеві бюджети. Зменшення чисельності молодого населення негативно впливає на динаміку споживчого ринку та скорочує внутрішній попит, що ще більше гальмує економічне зростання. У результаті місцева влада стикається з браком ресурсів для підтримки базових соціальних програм і зростанням соціальної ізоляції серед літніх людей.

За даними, що наведені на рис. 2.6, можна бачити зміни у демографічній структурі населення країн-членів ЄС у період з 2009 до 2024 років. Даний показник є важливим для демонстрації працездатного населення та частку дітей і людей пенсійного віку, які значно менше задіяні в економічних процесах держави.

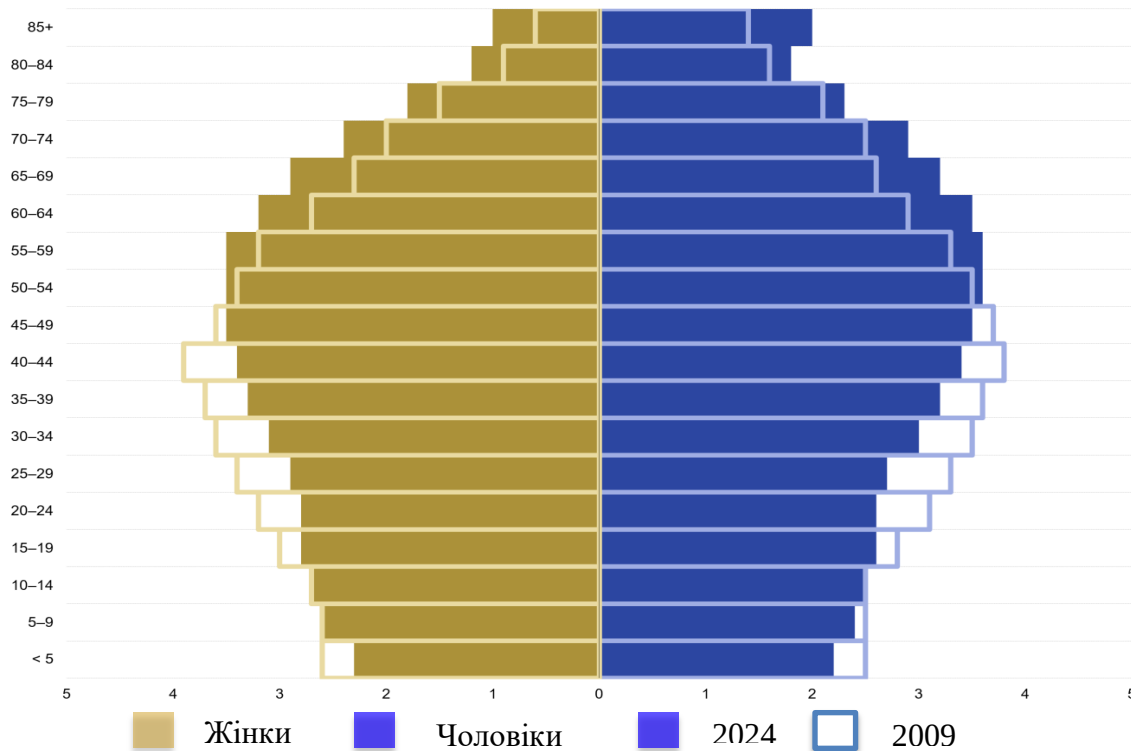

Рисунок 2.6 – Структура населення держав-членів ЄС

Джерело: [40]

Зміни у віковій структурі населення свідчать про поступове старіння європейського суспільства. У більшості країн ЄС спостерігається зменшення частки працездатного населення (вікова група 15–64 роки) та одночасне зростання частки осіб віком 65 років і старше. Така тенденція має безпосередній вплив на ринок праці, систему соціального забезпечення та довгострокову економічну стабільність [40].

За даними Eurostat, середній показник частки осіб віком 65+ у ЄС перевищив 21 %, тоді як частка населення до 15 років зменшилася до близько 15 %. У країнах, таких як Італія, Німеччина, Греція та Португалія, цей показник є ще вищим, що свідчить про більш гострі демографічні проблеми [40]. Це стає причиною того, що уряди країн ЄС поступово підвищують пенсійний вік, стимулюють продовження активного трудового життя людей старшого віку та впроваджують програми залучення іноземних фахівців.

Хоча мігранти нерідко в даному контексті вважаються причиною кризи, оскільки значна частка новоприбулих дорослого/передпенсійного віку від 40-ка років (старіння населення створює додатковий тиск на системи охорони здоров'я та пенсійне забезпечення) та їх діти, тим не менш, у критичних ситуаціях, залучення іноземців у якості робочої сили, може бути ледь не єдиним ефективним рішенням. Саме приплив мігрантів із країн поза межами ЄС, а також переміщення робочої сили всередині Союзу частково дозволяють підтримувати баланс на ринку праці. Проте, у 2024 році в таких країнах як Бельгія, Німеччина, Греція, Франція, Хорватія, Латвія, Угорщина, Нідерланди та Фінляндія показник залученості мігрантів у економіку був нижчим, ніж у інших країнах Союзу. Найвищий рівень залученості показали Чехія, Хорватія, Мальта, Польща та Румунія [41].

Водночас із тим, прослідковується чітка тенденція високого рівня зайнятості в європейських державах, що не є членами Європейського союзу — зокрема, у Норвегії, Швейцарії та Ісландії, де ринки праці характеризуються гнучкістю, високими соціальними стандартами та ефективною інтеграційною політикою щодо іноземців. У цих країнах іммігранти відіграють суттєву роль у заповненні дефіциту робочої сили у сферах, що вимагають як високої, так і низької кваліфікації, зокрема в охороні здоров'я, будівництві, сфері послуг та сільському господарстві [41].

Загалом, рівень інтеграції мігрантів на ринку праці Європи залишається нерівномірним, що зумовлюється відмінностями у національних політиках, рівні економічного розвитку та соціальній інфраструктурі країн. Важливим чинником успішної інтеграції є доступ до мовних курсів, системи професійної підготовки та загальноосвітні заходи на державному рівні [41].

Також, в останні роки, у країнах-реципієнтах зростає конкуренція на ринку праці, що може спричиняти соціальну напругу, зниження заробітних плат у секторах, що не потребують високої кваліфікації, а також політичні дебати щодо імміграційної політики та інтеграції мігрантів. У деяких галузях

надлишок робочої сили призводить до експлуатаційних практик і зростання неформальної зайнятості.

Крім того, приплив великої кількості мігрантів може створювати додатковий тиск на інфраструктуру та соціальні послуги — систему охорони здоров'я, освіту, житловий сектор. Це часто викликає невдоволення місцевого населення, особливо в регіонах із високим рівнем безробіття або нестачею доступного житла. Соціальна напруга може посилюватися через відмінності в культурних цінностях, мовні бар'єри та обмежені можливості для інтеграції новоприбулих у місцеві громади [39].

Як наслідок, виникає ризик поляризації суспільства — формування негативних вражень щодо мігрантів серед місцевого населення. Це, в свою чергу, може впливати на політичний ландшафт, посилюючи підтримку партій, що виступають за обмеження міграції, і загалом ускладнюючи формування єдиної та солідарної міграційної політики в межах ЄС. У довгостроковій перспективі така асиметрія розвитку може поглибити регіональні розриви всередині ЄС, посилити залежність окремих країн від зовнішніх трудових потоків і навіть загрожувати єдності Союзу. Неврегульовані міграційні процеси можуть призвести до політичних суперечок між членами ЄС і зниження довіри громадян до європейських інституцій.

Крім того, нерівномірність між країнами зумовила, що держави з більш слабкими економічними основами та соціальними мережами мали менше ресурсів для прийому, адаптації та інтеграції мігрантів. У багатьох випадках це підсилювало нерівність між регіонами ЄС: країни-приймачі з високим рівнем розвитку могли запропонувати краще улаштування, тоді як країни, що зазнали економічного удару, опинялися під подвійним тиском — внутрішньо-економічним і міграційним.

Характерним прикладом у цьому контексті є Польща, яка за останні роки стала одночасно і країною-транзитом, і країною-призначенням для значної кількості мігрантів. Незважаючи на відносно динамічне економічне

зростання у 2010-х роках, соціальні системи Польщі залишалися менш розвиненими, ніж у країнах Західної Європи. Це означало, що інтеграційна спроможність держави була обмеженою — як у сфері надання житла та соціальної підтримки, так і в питаннях доступу до ринку праці та освіти [42].

Лише у 2022 році Польща видала 152 000 посвідок на проживання від 12 місяців, більшість з яких (див. рис. 2.7) було видано з метою працевлаштування. Це сприяло заповненню дефіциту робочої сили у сфері будівництва, сільського господарства та послуг. Однак у середньо- і довгостроковій перспективі така динаміка виявила структурні проблеми польського ринку праці — надмірну залежність від дешевої робочої сили та нестачу інституційної підтримки інтеграційних процесів [42].

■ Працевлаштування ■ Сімейні обставини ■ Навчання ■ Інше

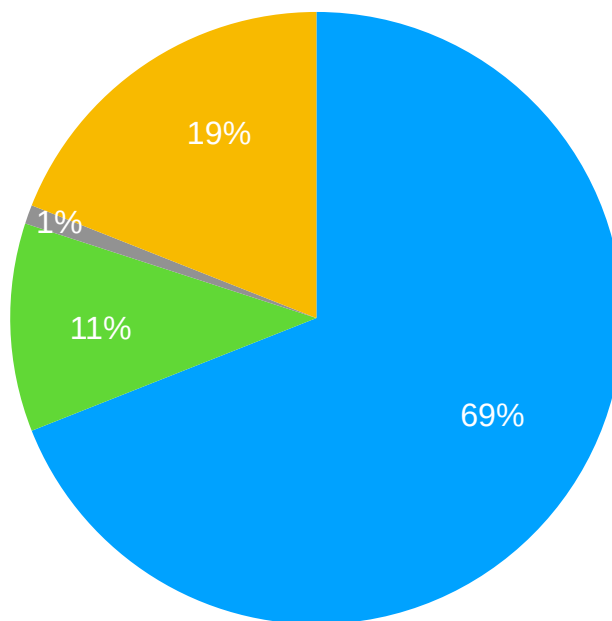

Рисунок 2.7 – Основні причини подання заяви на отримання посвідки на проживання в Польщі

Джерело: [42]

Крім того, після повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році Польща стала однією з головних країн-приймачів біженців. Станом на січень 2025-го року в державі знаходилось близько 993 015 українських

біженця. Більшість із них — жінки та діти, які виїхали з України через активні бойові дії та небезпеку для життя. Польща надала українцям тимчасовий захист, що гарантує доступ до ринку праці, системи освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги [43].

Завдяки підтримці польського уряду, місцевих громад і міжнародних організацій українці поступово інтегруються у суспільство: відкривають власні бізнеси, навчаються у вищих навчальних закладах та активно беруть участь у громадському житті. Водночас у Польщі тривають дискусії щодо довгострокової стратегії інтеграції біженців, адже частина українців розглядає можливість залишитися в країні навіть після завершення війни.

В свою чергу, європейські інститути також мають певний вплив на вирішення локальної міграційної кризи, зокрема, через механізми фінансової та технічної підтримки держав-членів, які приймають найбільшу кількість біженців. Європейський Союз активно впроваджує програми, спрямовані на розподіл навантаження між країнами, посилення координації у сфері міграційної політики та забезпечення дотримання прав мігрантів. Одним із ключових інструментів стала Спільна європейська система притулку (CEAS), що передбачає узгодження процедур надання притулку, а також розвиток спільних стандартів прийому та інтеграції осіб, які шукають захист [44].

Крім того, Європейська комісія виділила додаткове фінансування на підтримку Польщі, Румунії, Болгарії, Чехії та інших країн, які прийняли найбільшу кількість українських біженців. Кошти спрямовувалися на розширення соціальної інфраструктури, покращення доступу до освіти, медицини та житла, а також на розвиток місцевих спільнот, які безпосередньо залучені до процесів прийому. Зокрема, 19 грудня 2023 року Комісія повідомила про виділення понад 65 мільйонів євро з Фонд притулку, міграції та інтеграції (AMIF) [45].

Попри це, залишається проблема нерівномірного розподілу відповідальності між державами-членами. Країни Центральної та Східної

Європи, серед яких Польща, Угорщина та Словаччина, несуть основне навантаження з прийому біженців, тоді як країни Західної Європи частіше залучаються до фінансової підтримки без пропорційного розподілу осіб, які шукають притулку. Така ситуація стимулює необхідність перегляду Пакту про міграцію та притулок, спрямованого на досягнення більш справедливої та збалансованої системи відповідальності.

Водночас важливою складовою дискусії щодо реформування спільної міграційної політики Європейського Союзу є питання відмінностей у правових підходах до надання притулку біженцям та особам без громадянства. Попри зусилля ЄС із гармонізації стандартів у межах Спільної європейської системи притулку (Common European Asylum System, CEAS), між державами-членами все ще існують суттєві розбіжності як у правовому регулюванні, так і в практичному застосуванні процедур розгляду заяв.

Деякі країни — зокрема Німеччина, Франція та Нідерланди — мають більш розвинену нормативну базу та інституційні механізми, що забезпечують швидке й комплексне опрацювання заяв на притулок, включаючи доступ до безоплатної правової допомоги та соціальних послуг.

Наприклад Німеччина має істотно спрощену процедуру прийому біженців у порівнянні з іншими країнами. Основним нормативним актом, що регулює ці питання, є Закон про притулок (Asylgesetz, AsylG), який визначає процедури подання заяв, розгляду справ, а також права й обов'язки заявників. Важливим елементом реформи стало запровадження прискореної процедури розгляду заяв (§30a AsylG), що дозволяє приймати рішення у скорочені терміни для певних категорій осіб. Такий підхід дає змогу розвантажити систему притулку й оперативніше реагувати на міграційні виклики [46].

Окрім того, важливим пунктом є розділ 26 Закону про притулок (§26 AsylG), що надає право отримання притулку членам сімей біженців, що сприяє збереженню сімейної єдності та забезпечує гуманний підхід у сфері міграційного регулювання. Відповідно до §26 AsylG, члени родини особи, якій

уже надано статус біженця або додатковий захист, мають право на возз'єднання без необхідності проходити повну процедуру подання нової заяви на притулок. До таких осіб належать подружжя, неповнолітні діти, а в окремих випадках — інші близькі родичі, якщо існує доведена залежність між ними. Це положення істотно полегшує процес інтеграції, адже об'єднання сімей підвищує стабільність і соціальну адаптацію біженців у приймаючій країні [46].

Також, у рамках Статті №4, пункт 4.5 Закону про інтеграцію (Integrationsgesetz, 2016) Німеччина розширила можливості для участі осіб, що бажають проживати в країні, у мовних курсах, програмах професійної орієнтації та працевлаштування, сприяючи їх соціально-економічній адаптації. Особи, які мають високі шанси на отримання статусу біженця, можуть розпочати інтеграційне навчання ще до ухвалення остаточного рішення щодо їхньої заяви, а держава, в свою чергу, гарантує доступ до безоплатної правової допомоги, консультаційних центрів та перекладацьких послуг, що забезпечує дотримання їхніх прав під час адміністративних процедур [47].

Окрім того, згідно із Соціальним кодексом Німеччини (книга II), переміщені особи мають право на оформлення пільгових виплат у розмірі 80 центів на годину (близько 20 євро на день), що одночасно слугує як допомогою для часткового покриття побутових витрат, так і стимулом до працевлаштування. Така політика є прикладом проактивного підходу, спрямованого не лише на захист, а й на ефективне включення мігрантів у соціально-економічне життя країни [47].

Угорщина ж, в свою чергу, після 2015 року запровадила суворіші умови прийому мігрантів і обмежила можливість подання заяв на притулок. У відповідності до Закону LXXX від 2007 року про право на притулок, особа, яка претендує на отримання статусу біженця, охорони або тимчасового захисту, повинна пройти ідентифікацію та підтвердити регіон походження

особисто та через родичів, у випадку відсутності підтверджуючих документів. При цьому матеріальні пільги можуть бути обмежені або навіть призупинені, якщо заявник порушує правила: зокрема, в разі ухилення від призначеного житла, неприбуття на запрошення, приховування майна чи доходів — держава може обмежити чи скасувати забезпечення [48].

Таким чином, угорське законодавство має чіткий акцент на контролі міграції: створення спеціальних зон, вимог до декларування, обмеження свободи пересування осіб, що очікують рішення щодо отримання громадянства тощо. На практиці країна застосовує політику, яка значно звужує можливості для прийому та інтеграції мігрантів, особливо тих, хто прагне отримати притулок у якості біженця.

Таке регулювання викликало критику з боку Європейського суду з прав людини та Європейської комісії. Описана фрагментованість правових підходів підриває ефективність спільної системи та створює умови для вторинних переміщень біженців у межах Європи — коли шукачі притулку прагнуть потрапити до держав із більш сприятливими умовами. Це створює напруження у відносинах з інституціями Європейського Союзу, які наголошують на необхідності дотримання єдиних стандартів прийому біженців. У результаті спостерігається посилення регіональної диференціації міграційної політики: південні та західноєвропейські держави несуть основне навантаження у прийомі мігрантів, тоді як східні члени ЄС демонструють лише часткову готовність брати участь у механізмах перерозподілу біженців. Це, в свою чергу, гальмує формування ефективної спільної європейської системи прийому мігрантів та створює локальні міграційні кризи у межах Євросоюзу.

Крім того, як можна виділити із зазначених прикладів, існують відмінності й у рівні соціального забезпечення для осіб, які отримали статус біженця або тимчасового захисту. У країнах Західної Європи переважає модель комплексної інтеграції, що включає мовну освіту, професійну підготовку та доступ до ринку праці. Натомість у державах Центрально-

Східного регіону допомога часто має короткостроковий характер і спрямована на забезпечення базових потреб, що ускладнює довгострокову соціальну адаптацію переселенців.

Зважаючи на наведені дані, серед регіональних чинників, які впливають на перебіг міграційних процесів у країнах Європи, варто виділити такі:

- соціально-економічна нерівність між державами-членами ЄС та сусідніми регіонами;
- різні можливості держав ефективно реалізовувати політику інтеграції мігрантів;
- відмінності у законодавствах та правових підходах до надання притулку мігрантам й біженцям;
- ріст антиміграційних настроїв, що гальмують інтеграційні рішення;
- низька ефективність інституційних механізмів з управління міграцією в ЄС.

Отже, економічні, політичні та інші значні зміни в Європі є одними із ключових чинників, що визначають масштаб, динаміку та характер сучасної міграційної кризи. Вони відображають як внутрішні трансформації Європейського Союзу — політичні, економічні та інституційні, — так і зовнішні виклики, що формують його взаємодію з сусідніми регіонами. Саме поєднання цих процесів зумовило те, що міграція набула не лише гуманітарного, а й стратегічного виміру, впливаючи на безпекову, соціальну та економічну стабільність континенту.

Водночас регіональні зміни після 2015 та 2022 років — особливо у зв'язку з кризою біженців з України — продемонстрували потенціал європейської солідарності. Країни, які раніше залишалися на периферії європейської міграційної політики ЄС, зокрема Польща, Румунія та Словаччина, перетворилися на ключових акторів у наданні гуманітарної допомоги та реалізації політики тимчасового захисту. Це свідчить про певну

еволюцію регіональної відповідальності та переосмислення ролі Східної Європи у спільній системі управління міграційними процесами.

2.3 Роль та позиції України на європейському ринку праці в умовах міграційної кризи

Сучасні міграційні процеси в Європі набувають дедалі більшої складності, поєднуючи економічні, соціальні та політичні виміри. В умовах глобальної нестабільності та регіональних криз, що періодично виникають на континенті, відбулися суттєві зміни у структурі європейського ринку праці. Україна, яка ще до 2022 року виступала одним із провідних постачальників трудових мігрантів до країн ЄС, сьогодні поєднує роль джерела робочої сили, держави, що переживає масштабний відтік населення, і партнера Євросоюзу у сфері відновлення та інтеграції.

Повномасштабна війна спричинила вимушений виїзд українців за кордон — За даними Агентство Європейського Союзу з питань притулку (EUAА), станом на кінець червня 2025 р. близько 4,5 млн осіб отримували тимчасовий захист у країнах Європи [49]. Це змінило як демографічну, так і економічну конфігурацію європейського ринку праці, відкривши для українців нові можливості працевлаштування, але водночас створивши виклики для країн-приймачів — у сфері інтеграції, соціальної підтримки та регулювання зайнятості.

Позиції України, як постачальника робочої сили, на європейському ринку праці сьогодні визначаються не лише рівнем кваліфікації українських працівників, а й політикою держав-членів ЄС щодо легалізації, соціального забезпечення та професійної адаптації іноземців. Європейська інтеграція та поступова гармонізація трудових стандартів відкривають перспективи для зміцнення ролі України як стратегічного партнера у формуванні спільного ринку праці.

Ефективна задіяність українських біженців за кордоном набуває особливого значення для України в економічному контексті, зокрема через значні обсяги переказів іноземної валюти в країну, що відіграють помітну роль у підтримці платіжного балансу та внутрішнього споживчого попиту. Грошові перекази від трудових мігрантів стають своєрідним економічним стабілізатором, який пом'якшує наслідки воєнної кризи, допомагаючи утримувати споживчий попит і частково компенсувати втрати внутрішнього виробництва.

На рис. 2.8 зображено обсяг переказів коштів в Україну у дол. США у 2022 році, що демонструє вагомий вплив переказів від фізичних осіб, що проживають за кордоном та українських робітників, що надсилають частину зароблених коштів в Україну.

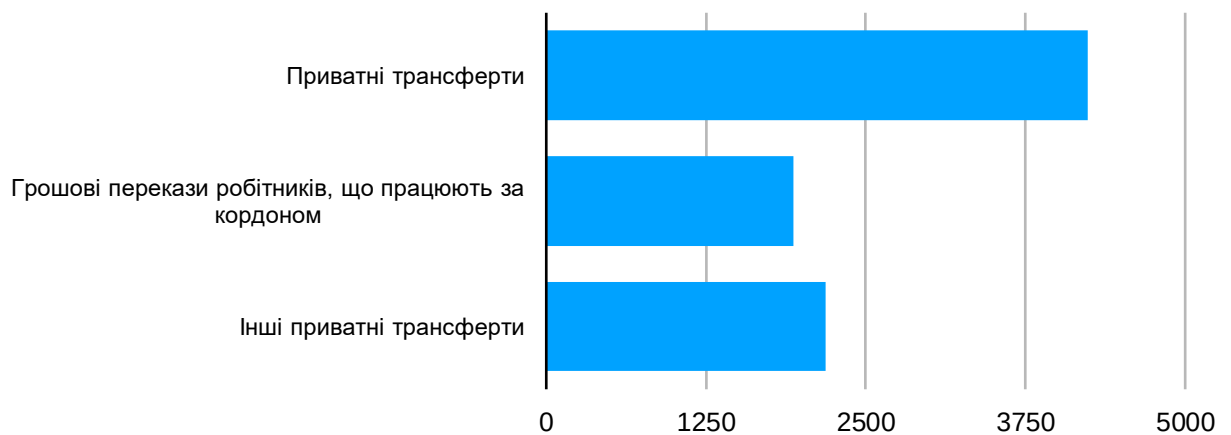

Рисунок 2.8 – Обсяг міжнародних трансфертів в Україну у 2022 році
(млн. дол. США)

Джерело: [50, с.21]

Зростання обсягів приватних грошових переказів у період воєнного стану свідчить про високий рівень економічної та соціальної відповідальності української діаспори. Ці фінансові потоки стають не лише джерелом підтримки домогосподарств, але й важливим фактором стабільності банківської системи, сприяючи наповненню валютного ринку та зменшенню тиску на національну валюту [50].

Проте, в останні роки спостерігається поступове зниження обсягів переказів до України — у 2023 році обсяг переказів через платіжні системи був 17 % менше, ніж у 2021 році. А вже у першому кварталі 2024-го перекази впали на 8,7 % у порівнянні з минулим роком. Така тенденція спостерігається від початку повномасштабної війни — обсяги переказів зменшуються вже третій рік поспіль [51].

У 2022 році часткове скорочення обсягів переказів частково пояснювалося поверненням сотень тисяч українців на батьківщину для захисту країни. Проте з початку 2023 року основною причиною спаду стало те, що родини трудових мігрантів виїхали за кордон, і багатьом із них тепер просто немає кому надсилати гроші [51]. Це поступово віддаляє українських заробітчан від економічного життя Батьківщини.

З огляду на такі тенденції, можна прогнозувати подальше зниження обсягів грошових переказів в Україну. Крім того, масовий виїзд вимушених мігрантів призвів до посилення відтоку коштів із країни. Якщо раніше це переважно стосувалося туристів, то нині мільйони українців, які продовжують отримувати зарплати та пенсії на українські банківські картки, витрачають ці кошти за кордоном. За даними НБУ, щоденний відтік коштів становить близько 35 млн доларів США [51].

Разом із тим, масова міграція українського населення створює ризики втрати трудового потенціалу, особливо серед молоді та висококваліфікованих фахівців. Це посилює проблему «відтоку мізків» і ускладнює процес відновлення національної економіки. Ситуація погіршується із тим, що значна частина трудових мігрантів, інтегруючись у соціально-економічне середовище приймаючих країн, поступово втрачає мотивацію до повернення на Батьківщину. Це призводить до довготривалої демографічної диспропорції, скорочення чисельності працездатного населення та підвищення навантаження на систему соціального забезпечення. Окрім того, міграційні

процеси нерідко супроводжуються роз'єднанням сімей, що має негативний вплив на соціальну стабільність і рівень народжуваності.

Україна у ролі ринку праці для іноземців не вважається конкурентоспроможною у порівнянні з сусідніми країнами Європи. До повномасштабної російської агресії цьому сприяли переважно внутрішні чинники, зокрема високий рівень тіньової зайнятості, недосконалість законодавчої бази у сфері трудової міграції та відсутність ефективних механізмів захисту прав іноземних працівників. Значний вплив мав також високий рівень корупції та адміністративні бар'єри, що ускладнювали легальне працевлаштування іноземців і робили український ринок менш привабливим у порівнянні з країнами ЄС.

Тим не менш, найбільш вагомим фактором є саме низький рівень заробітної плати в країні, що, згідно даним, що наведені на рис. 2.9, є неконкурентноспроможним у порівнянні з іншими країнами Європи.

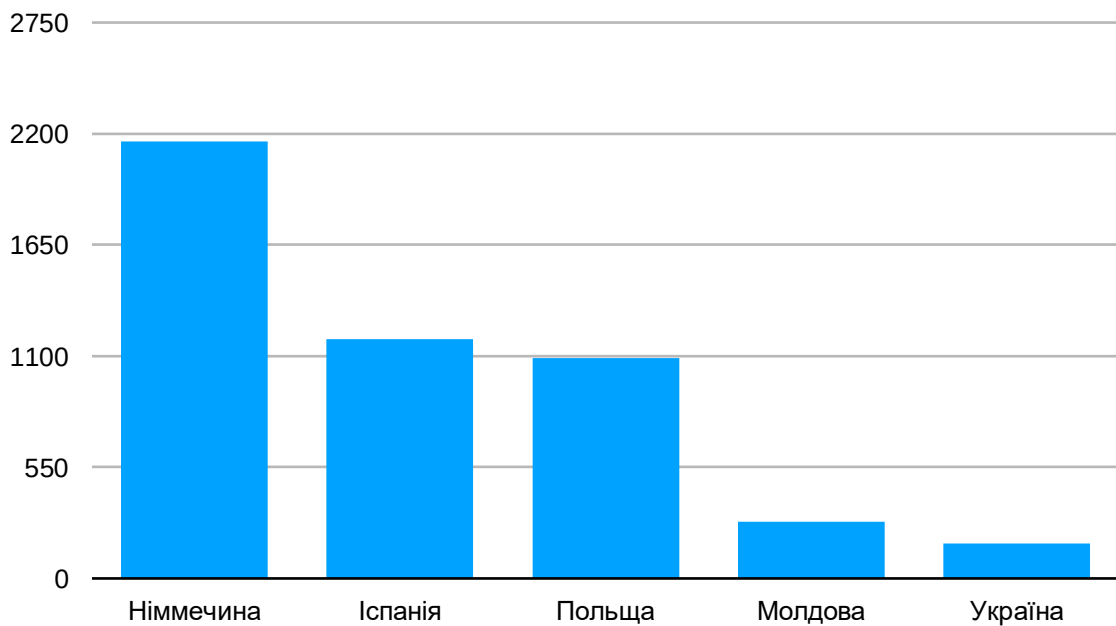

Рисунок 2.9 – Рівні мінімальних заробітних плат в Європі та Україні у

2025 році (євро)

Джерело: [64]

У результаті іноземні фахівці, орієнтовані на працевлаштування за кордоном, надають перевагу тим державам, де рівень оплати праці значно вищий, а умови соціального та правового захисту прозоріші й стабільніші.

Водночас для роботодавців в Україні економічно недоцільним є активне залучення висококваліфікованої робочої сили з-за кордону, оскільки розмір заробітної плати, що відповідав би рівню кваліфікації таких спеціалістів, часто перевищує фінансові можливості більшості підприємств, особливо малих і середніх. Це формує ситуацію, за якої український ринок праці залишається привабливим насамперед для некваліфікованої або низькокваліфікованої робочої сили з країн Азії та Африки, що прагнуть отримати хоча б мінімальне джерело доходу та можливість подальшої міграції до країн ЄС.

Крім того, відсутність системних державних програм щодо залучення іноземних спеціалістів і інтеграції їх у трудове середовище також обмежувала можливості для залучення міжнародної робочої сили в країну. Саме тому Україна протягом усієї історії, забезпечувала внутрішній попит на працівників за рахунок своїх громадян надаючи їм безкоштовну загальну середню освіту та надаючи пільги для отримання фахової освіти.

Водночас, в Україні є окремі галузі, які можуть бути привабливими для іноземних фахівців. Зокрема, це ІТ-сектор, фінансовий сектор, аграрна сфера, окремі напрямки машинобудування, тощо. Тут спостерігається попит на висококваліфікованих спеціалістів, особливо тих, хто має міжнародний досвід та володіє сучасними технологіями управління [52].

Після початку повномасштабної війни ситуація ще більше ускладнилася через загальну економічну нестабільність, скорочення виробничих потужностей, зниження інвестиційної активності, але головним фактором залишається ризик небезпеки життю та здоров'ю, що відштовхує потенційних трудових мігрантів. У таких умовах іноземні працівники розглядають Україну не як перспективний ринок праці, а радше як територію підвищеного ризику, що не може забезпечити довгострокові гарантії зайнятості та соціального захисту. Крім того, масова трудова міграція українців до Європи призвела до скорочення внутрішньої робочої сили, однак навіть цей дефіцит не

стимулював суттєвого зростання заробітної плати чи покращення умов праці для іноземців.

Однак, звичайно, основною проблемою на ринку праці стали масовий виїзд працездатного населення та залучення значної частки населення у війні, що створило низку структурних викликів для української економіки. Серед них — дефіцит робочої сили у певних галузях, скорочення податкових надходжень та уповільнення темпів економічного відновлення. Це викликало потребу у робочій силі не лише для забезпечення відновлення критичної інфраструктури, промисловості та аграрного сектору, але й для збереження стабільного функціонування сектору послуг, логістики та малого бізнесу [51].

За оцінками експертів, чисельність робочої сили в Україні зменшилася приблизно на 27% порівняно з довоєнним періодом. Такий суттєвий спад трудових ресурсів призвів до загострення кадрового дефіциту практично у всіх галузях економіки. Дані HR-платформ свідчать про різке змінення балансу попиту та пропозиції на ринку праці. Якщо до початку повномасштабного вторгнення кількість резюме майже вдвічі перевищувала кількість вакансій, то нині ситуація істотно погіршилась. Наприклад, у квітні 2021 року на порталах працевлаштування розміщувалося близько 99,3 тис. резюме на 48,2 тис. вакансій, тоді як нині спостерігається співвідношення 67 тис. резюме до 62 тис. вакансій. Це свідчить про критичне зниження пропозиції робочої сили, у результаті чого формується ситуація, за якої держава, з одного боку, має нестачу кваліфікованих працівників усередині країни, а з іншого — недостатню привабливість українського ринку праці для іноземців [51].

У відповідь на це все більше підприємств почали звертати увагу на можливість залучення іноземних працівників, розглядаючи їх як потенційне джерело компенсації кадрового дефіциту. Проте на практиці така можливість обмежена чинними регуляторними бар'єрами, складними процедурами оформлення дозволів на працевлаштування та відсутністю дієвих програм

професійної адаптації іноземців в Україні. Крім того, рівень заробітної плати все ще залишається недостатнім для того, щоб привабити кваліфіковані кадри з-за кордону, які часто можуть знайти більш вигідні пропозиції у країнах ЄС.

Таким чином, у сучасних умовах український ринок праці перебуває у кризовій ситуації, що зумовлено поєднанням внутрішніх структурних проблем та зовнішніх викликів, пов'язаних із повномасштабною війною. Це викликає ряд чинників, що негативно впливають на задіяність населення в усіх сферах діяльності. У сукупності ці фактори формують довгострокові ризики для національного ринку праці, пов'язані зі зменшенням трудового ресурсу, погіршенням демографічної структури та зниженням конкурентоспроможності української робочої сили у глобальному масштабі.

Незважаючи на це, Україна має потенціал для зміцнення своїх позицій у європейському трудовому просторі. В останні роки, поступово зростає попит на українську робочу силу за кордоном, де українські працівники, інтегруючись, в першу чергу, у ринки праці ЄС, дедалі більше закріплюються там завдяки вищому рівню заробітних плат, ефективнішій системі соціального забезпечення та кращим умовам праці. У подальшому набуті знання та навички за кордоном мають потенціал стати важливим ресурсом для відбудови національної економіки, особливо у сферах будівництва, аграрної промисловості, логістики, промислового виробництва та сфери послуг — галузях, що потребуватимуть швидкого відновлення та модернізації в післявоєнний період.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

3.1 Підвищення ефективності європейської моделі реагування на міграційну кризу

Сучасні міграційні процеси в Європі характеризуються високою динамічністю та масовістю, що зумовлено як геополітичними змінами, так і внутрішніми соціально-економічними трансформаціями країн Європи. Масові переміщення населення, спричинені військовими конфліктами, політичною нестабільністю, економічною нерівністю та зміною кліматичних умов, показали, що традиційні механізми регулювання, створені у відносно стабільних умовах, виявилися недостатньо ефективними для реагування на масштабну та затяжну міграційну кризу.

Поглиблення кризи актуалізувало необхідність реформування міграційної політики Європи з метою забезпечення балансу між гуманітарними зобов'язаннями, економічними інтересами та безпекою в межах регіону. Важливого значення набуває пошук нових моделей управління міграцією, що поєднували б контроль кордонів з ефективними механізмами інтеграції мігрантів до приймаючих країн. Проте, зважаючи на відкритість кордонів між країнами ЄС, відповідальність за міграційне регулювання лежить на кожному члену Союзу.

Внесення змін на модель реагування на міграційні кризи може відбуватися як на державному рівні, так і на інституційному, де ключову роль, у рамках ЄС, відіграє Європейська комісія, яка виступає координатором спільних дій держав-членів, формуючи нормативно-правову базу та визначаючи стратегічні пріоритети у сфері міграційного управління. Одним із ключових напрямів її діяльності є розробка комплексного підходу, який передбачає поєднання внутрішніх і зовнішніх інструментів політики. Зокрема,

йдеться про посилення співпраці з країнами походження та транзиту мігрантів, удосконалення процедур надання притулку, а також розширення легальних шляхів міграції з метою зменшення нелегальних потоків. Серед ключових пріоритетів – формування справедливої системи розподілу відповідальності за прийом і розміщення шукачів притулку, яка базувалася б на принципах взаємної підтримки між державами-членами.

На інституційному рівні Європейська комісія прагне до посилення співпраці між різними структурами ЄС, зокрема Європейським агентством з прикордонної та берегової охорони (Frontex), Європейським агентством з питань притулку та іншими. Така взаємодія дозволяє ефективніше реагувати на кризові ситуації, координувати дії щодо охорони зовнішніх кордонів, збору інформації та обміну досвідом. Окрім того, ЄС активізує дипломатичні відносини з країнами походження та транзиту мігрантів для створення умов безпечного та контрольованого пересування населення [53].

За останні роки відбулися деякі зміни у механізмах контролю потоків мігрантів на інституційному рівні. Так Frontex має набути ключової ролі в єдиній системі повернення мігрантів у межах ЄС, забезпечуючи практичну реалізацію процедур повернення. Основним завданням агентства є трансформація в оперативний центр політики ЄС у сфері повернення, що забезпечить централізований підхід до контролю міграційних потоків. Для цього передбачається створення посади спеціального заступника виконавчого директора та розширення участі фахівців з питань повернення у складі Ради управління. Додатково, розгортання постійного корпусу прикордонної та берегової охорони має підсилити спроможність ЄС здійснювати повернення. Frontex також відповідатиме за впровадження єдиної системи управління справами щодо повернення на рівні як ЄС, так і держав-членів — від виявлення нелегального перебування до процедур реадмісії та реінтеграції осіб у країнах походження. Це дозволить агентству оптимізувати свою роботу,

поєднуючи оперативну взаємодію з національними органами та співпрацю з новими індустріальними країнами щодо реадмісії [53].

Однак ефективність повернень залежить не лише від Frontex, а й від злагодженої системи управління між іншими структурами. У зв'язку з цим Європейська комісія планує призначити координатора з питань повернення, якого підтримуватиме Мережа високого рівня з питань повернення. Також буде розроблена спільна оперативна стратегія повернення, що визначатиме пріоритетні напрями роботи. Найбільш результативними вважаються добровільні повернення, особливо якщо вони супроводжуються ефективними програмами реінтеграції у країні походження. Підтримка добровільного повернення є однією з основних цілей, що відображено у проєкті Директиви про повернення та у майбутній Стратегії добровільного повернення та реінтеграції. Ця стратегія передбачатиме створення уніфікованих програм допомоги для репатріації та соціально-економічного відновлення осіб, що бажають добровільно повернутись в країну походження. Застосування таких заходів має на меті зменшити ризик повторної міграції та сприяти довгостроковій стабільності у країнах походження. Окрім того, у межах стратегії передбачається тісна співпраця з неурядовими організаціями, місцевими громадами та міжнародними агентствами, які можуть забезпечити адаптацію програм до конкретних соціально-культурних умов [54].

Ще одним із напрямів реформування є вдосконалення правової бази Європейського Союзу у сфері надання притулку біженцям. Основним напрямком є перегляд так званої Дублінської системи, яка покладає основну відповідальність за розгляд заяви про притулок на країну першого в'їзду. Ця модель виявилася неефективною в умовах масових міграційних потоків, створюючи надмірне навантаження на південні країни ЄС. У зв'язку з цим обговорюється створення більш справедливому механізму розподілу шукачів притулку, який би враховував економічні можливості, демографічну ситуацію та рівень зайнятості в державах-членах.

У межах запропонованих реформ передбачається перехід від Дублінської системи до оновленого Пакту про міграцію та притулок, що має на меті запровадити більш гнучкий та солідарний підхід до розподілу відповідальності між країнами-членами. Новий пакт визнає, що жодна держава-член ЄС не повинна нести надмірний тягар у сфері міграційної політики, і що усі країни мають постійно робити свій внесок у механізми солідарності. Документ передбачає комплексний підхід, поєднуючи політику у сферах міграції, надання притулку, інтеграції та управління кордонами, наголошуючи на тому, що загальна ефективність залежить від узгодженого прогресу у кожному з цих напрямів. Такий підхід спрямований на зменшення дисбалансу між державами, що межують з країнами, що не є членами Союзу та країнами Північної і Центральної Європи, які традиційно уникають надмірного навантаження [55].

Пакт спрямований на створення більш швидких та узгоджених процедур, а також на посилення системи управління міграційними процесами та зовнішніми кордонами ЄС. Цього планується досягти шляхом модернізації інформаційних систем та підвищення ролі відповідних європейських агентств. Однією з ключових цілей є скорочення небезпечних та нелегальних маршрутів міграції, а також розвиток безпечних і регульованих каналів для осіб, які потребують захисту. Новий документ враховує досвід попередніх спроб реформування Спільної європейської системи притулку з 2016 року і поєднує вже досягнуті компроміси з новими елементами для забезпечення балансу в єдиній нормативній структурі. Його мета — зменшити розрив між різними підходами держав-членів та зміцнити взаємну довіру шляхом ефективної реалізації спільних правил [55].

Також у межах реформування розглядається можливість скорочення строків розгляду заяв на притулок та уніфікації процедур на рівні ЄС. Це має знизити ризик повторних заяв, покращити ефективність управління та забезпечити прозорість процесу. Також передбачається посилення ролі

Європейського агентства з питань притулку, яке займатиметься моніторингом дотримання стандартів, наданням консультаційної допомоги та координацією дій держав-членів у разі різкого збільшення кількості заявників [55].

Однак, через низький результат у забезпеченні повернення іноземних мігрантів, оновлена програма підлягала критиці з боку окремих політиків та держав. За останніми даними, у 2023 році лише один із п'яти громадян нових індустріальних країн, які отримали припис залишити територію ЄС, покинули місце проживання. Протягом року органи влади видали понад 1 000 приписів щодо повернення представникам майже 60 різних національностей. Реальні показники повернень до різних країн коливалися від 1,5% до 65,2%. При цьому сусідні з ЄС країни продемонстрували як вищі, так і нижчі за середні рівні повернення, а держави-кандидати з тіснішими зв'язками з ЄС мали значно кращі результати у порівнянні з більш віддаленими країнами походження [23].

Низькі показники повернення громадян Афганістану (4,0%) та Сирії (2,7%) вказують на те, що тривала збройна нестабільність, небезпека життю та здоров'ю та несприятливі соціально-економічні умови в державах походження є ключовими чинниками, які ускладнюють як процес повернення, так і подальшу реінтеграцію осіб. Також значна кількість біженців з країн Північної Африки не демонструють бажання повернутись на Батьківщину. Разом це формує значний обсяг нереалізованих рішень щодо повернення [23].

Високий рівень добровільних повернень нелегальних мігрантів розглядається як один із системоутворюючих показників ефективності міграційної політики Європейського Союзу та як інструмент превентивного впливу на потенційні міграційні потоки. Відтак збільшення кількості фактичних повернень стало одним із ключових пріоритетів подальшого розвитку міграційної політики ЄС. У цьому контексті актуалізується питання аналізу ефективності запропонованих заходів та визначення їх реалістичності в контексті впровадження до 2025 року.

Реалізація Пакту про міграцію та притулок потребує врахування двох аспектів: внесення законодавчих змін та операційна діяльність пов'язана з наданням притулку та поверненням. Законодавчий блок передбачає завершення перегляду Директиви ЄС про повернення від 2008 року, що залишився незавершеним у процесі ухвалення Нового пакту про міграцію та притулок. Серед ключових елементів реформування — взаємне визнання рішень держав-членів ЄС про повернення, посилення обов'язків і відповідальності осіб, які підлягають поверненню, розширення можливостей превентивного затримання перед депортацією, а також цифровізація та оптимізація процедур повернення [23].

Таким чином, удосконалення правового механізму повернення має на меті підвищення його загальної ефективності в межах усього ЄС. Окремої уваги потребує питання стандартизації процедур на національному рівні, адже різні підходи держав-членів ускладнюють координацію та гальмують ефективність виконання рішень про повернення. Запровадження спільної бази даних, інтегрованої з інформаційною системою прикордонного контролю, сприятиме підвищенню рівня обміну даними між інституціями та дозволить оперативніше відслідковувати статус осіб, які підлягають видворенню.

Другим ключовим аспектом є операційна складова, де основна відповідальність лягає на Frontex. Розширення його мандату передбачає не лише посилення контролю на зовнішніх кордонах ЄС, але й активнішу участь у процесах організації примусових і добровільних повернень, включаючи логістичну підтримку, консультування та підготовку відповідних документів. Паралельно з цим, Європейська служба підтримки з питань надання притулку матиме повноваження щодо координації оцінки обґрунтованості заяв на притулок, що дозволяє зменшити загальне навантаження на національні органи влади та прискорити розгляд справ [23].

Водночас реалізація зазначених реформ стикається з низкою викликів. По-перше, питання повернення тісно пов'язане з дипломатичними

відносинами між ЄС та країнами походження мігрантів. Ефективність повернень залежить від готовності цих держав приймати своїх громадян, що потребує посилення політичного діалогу, підписання угод про реадмісію та фінансової підтримки програм реінтеграції. Тому важливо, щоб процес передачі мігрантів країні походження був затверджений на національному рівні, для уникнення ситуацій, коли держави, з яких прибувають нелегальні мігранти, оперативно приймали їх назад. Наприклад, Угода про реадмісію між ЄС та Пакистаном, підписана ще у 2010 році, створила правові механізми для повернення осіб, що незаконно перебувають на території ЄС. Хоча її реалізація нерідко супроводжувалася бюрократичними затримками, у 2021 році Пакистан підтвердив готовність розширити співпрацю у сфері ідентифікації та прийняття своїх громадян у межах «Спільної платформи з питань міграції». Також Пакистан став одним з ключових партнерів з прийому біженців з нових індустріальних країн, зокрема з Афганістану [56].

По-друге, важливим залишається забезпечення дотримання прав людини та міжнародних зобов'язань щодо захисту шукачів притулку, особливо у випадках примусового повернення. Практика показує, що у випадках, коли повернення здійснюються без належної оцінки ризиків для життя і безпеки особи, існує загроза порушення принципу *non-refoulement*, закріпленого у Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та Європейській конвенції з прав людини. Наприклад, Європейський суд з прав людини у справі «*Hirsi Jamaa and Others v. Italy*» у 2012 році визнав порушення Італією прав мігрантів, яких було повернуто до Лівії без індивідуального розгляду їхніх обставин, підкресливши необхідність забезпечення доступу до процедури притулку та гарантій захисту від жорстокого поводження [57].

Ситуації, коли біженці прибули в Європу з країни, що вважається небезпечною для проживання, підіймає важливе питання можливості їх репатріації, що у випадках з політичним переслідуванням, або підвищеному рівні небезпеки у країнах походження є неможливим. В даному випадку,

критично важливу роль відіграють країни, що добровільно погоджуються приймати мігрантів, які водночас нерідко є сусідами їх країн походження: Туреччина, Пакистан, Туніс, тощо.

ЄС посилює співпрацю з новими індустріальними країнами для запобігання нелегальній міграції, розвитку місцевих економік та покращення умов життя у регіонах походження мігрантів. Такі заходи реалізуються через програми технічної допомоги, угоди про реадмісію та інвестиційні ініціативи, спрямовані на створення робочих місць і підвищення рівня безпеки. Європейський підхід до міграції нерозривно пов'язаний зі співпрацею з новими індустріальними країнами, оскільки внутрішні та зовнішні аспекти цієї політики тісно взаємопов'язані. Спільні дії з партнерами можуть сприяти усуненню першопричин нелегальної міграції, боротьбі з торгівлею людьми, підтримці біженців у країнах перебування, а також розвитку ефективних програм легальної міграції [55].

Таким чином, Туреччина, яка за останнє десятиліття стала найбільшим приймаючим центром для сирійських біженців. Станом на 2023 рік на її території перебувало понад 3,5 млн осіб сирійського походження та ще близько 305 тисяч афганців, іранців, іракців та сомалійців, що отримали тимчасовий захист. Значна частина з них прямувала до ЄС або розглядала таку можливість. Європейський Союз уклав з Туреччиною Угоду про переміщення та реадмісію у 2016 році, відповідно до якої ЄС надав фінансову підтримку Туреччині в обмін на зобов'язання обмежити нелегальні міграційні маршрути та приймати частину осіб, яким було відмовлено у притулку на території ЄС. У межах Фонду ЄС для біженців у Туреччині було виділено понад 6 млрд євро для забезпечення доступу біженців до освіти, медичних послуг та соціальної підтримки [58]. Цей механізм дозволив суттєво скоротити кількість нелегальних перетинів Егейського моря та зменшив міграційний тиск на Грецію та Болгарію.

Отже, забезпечення ефективного реагування на міграційні кризи потребує ряд злагоджених дій рішень від європейських інституцій, значна частина з яких вже була реалізована. З ключових важливих нововведень Європейської Комісії варто відзначити такі:

- Ухвалення Регламенту про управління міграцією та надання притулку
- Внесення змін до пропозиції Регламенту про процедури надання притулку, щоб включити нову прикордонну процедуру та зробити процедури ефективнішими.
- Внесення змін до пропозиції Регламенту Eurodac, щоб задовольнити потреби даних у новій рамці управління притулком та міграцією.
- Призначення Координатора з питань повернення в Комісії, якого підтримуватиме нова Високорівнева мережа з питань повернень та нова операційна стратегія.
- Введення нової Стратегію з добровільних повернень та реінтеграції [55].

Відповідно, основні дії Європейського Парламенту включатимуть такі:

- Ухвалення Регламенту про управління міграцією та надання притулку та Регламенту про процедури надання притулку.
- Затвердження Регламенту про Європейське агентство з питань притулку.
- Забезпечення ухвалення переглянутого Регламенту Eurodac.
- Ухвалення Директиви про умови прийому та Регламенту про Кваліфікацію.
- Перегляд та оновлення Директиви про повернення [55].

Водночас, Frontex має концентруватись на призначенні Заступника Виконавчого Директора з питань повернення, а також на реалізації мандату в сфері повернення та надати всебічну підтримку державам-членам на національному рівні. Також агентство має вдосконалити координацію спільних операцій на зовнішніх кордонах, розвивати систему моніторингу примусових повернень й забезпечити підготовку персоналу держав-членів щодо стандартів ЄС у сфері притулку, повернення та прикордонного контролю [55].

Важливу роль у реалізації нової системи управління міграцією відіграватимуть також інші інституції ЄС, зокрема Рада Європейського Союзу, яка відповідатиме за затвердження законодавчих актів та забезпечення політичного консенсусу між державами-членами. Її завданням є сприяння впровадженню гнучкого механізму солідарності, що передбачає перерозподіл відповідальності між країнами ЄС у разі кризових ситуацій.

Крім того, у межах нової Пакту про міграцію та притулок важливе місце відведено зміцненню зовнішнього виміру міграційної політики. Європейська служба зовнішніх справ спільно з Європейською Комісією має активізувати партнерства з новими індустріальними країнами з метою боротьби з нелегальною міграцією, покращення системи повернень та підтримки програм реінтеграції. Це включає розвиток співпраці у сфері пошуку та порятунку, обмін інформацією, спільне управління міграційними потоками та усунення першопричин вимушеної міграції.

Зважаючи на обставини, в яких опинився Європейський Союз, в контексті кризи, основним вектором протидії її наслідкам має бути прийняття Регламенту про управління міграцією та надання притулку, оновлення процедур розгляду заяв, модернізація бази даних Eurodac і перегляд Директиви про повернення формують фундамент для створення більш гармонізованої системи. Європейському Парламенту варто забезпечити оперативне ухвалення відповідних нормативних актів, щоб усі держави-члени діяли в єдиному правовому полі та дотримувалися узгоджених стандартів.

Не менш важливим завданням є підвищення ефективності процедур повернення. Для цього Європейській комісії має зміцнити координацію між державами-членами шляхом активної роботи призначеного Координатора з питань повернення та впровадження нової операційної стратегії. Важливо розвивати спільні інформаційні системи, цифровізувати процеси і забезпечити своєчасний обмін даними, що дозволить уникнути дублювання та пришвидшить ухвалення рішень.

Отже, успіх реформування європейської моделі реагування на міграційну кризу залежить від поєднання операційної ефективності, політичних рішень та згуртованості європейських країн, оскільки основна відповідальність за контроль міграційної політики лежить на країнах регіону.

Запропоновані інституційні та нормативні зміни, зокрема в межах Пакту про міграцію та притулок, свідчать про прагнення Європейського Союзу створити більш цілісну, збалансовану та справедливую систему управління міграційними потоками. Ключовими пріоритетами залишаються посилення контролю на зовнішніх кордонах, ефективна координація процедур повернення, підвищення рівня солідарності між державами-членами та дотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Наразі, удосконалення європейської міграційної політики потребує одночасного зміцнення співпраці з країнами походження і транзиту мігрантів, розбудови безпечних і законних шляхів міграції, а також розширення програм добровільного повернення та реінтеграції. Такі підходи покликані не лише зменшити масштаби нелегальної міграції, але й сприяти формуванню довгострокових партнерських відносин, заснованих на взаємній відповідальності у регіоні.

3.2 Вплив та перспективи розвитку України на європейському ринку праці

У контексті сучасних міграційних процесів Україна посідає важливе місце як один із ключових постачальників трудових ресурсів до країн Європейського Союзу. Внаслідок геополітичних змін, економічних викликів та воєнної агресії, масштаби трудової міграції з України до ЄС суттєво зросли з 2022-го року, що істотно вплинуло на структуру та динаміку європейського ринку праці. Українські працівники стали важливою складовою робочої сили

в багатьох державах ЄС, зокрема в Польщі, Чехії, Німеччині, Італії та Іспанії, де вони заповнюють дефіцит кадрів у сільському господарстві, промисловості, сфері обслуговування та охорони здоров'я.

Трудова міграція з України до країн Європейського Союзу в останнє десятиріччя стала одним із ключових соціально-економічних явищ, що істотно впливає як на економічну динаміку держав-реципієнтів, так і на загальну структуру європейського ринку праці. Після 2014 року, а особливо з початком повномасштабної війни у 2022 році, масштаби міграційних потоків українців до ЄС різко зросли, що призвело до суттєвих змін у зайнятості, споживчому попиті, податкових надходженнях та структурі робочої сили в країнах прийому.

Виходячи з наявних статистичних даних, українська міграція стала важливим чинником економічного розвитку країн Центральної та Східної Європи, особливо Польщі, Чехії, Естонії, Латвії та Литви, оскільки частка українців серед населення цих держав є найбільшою [59]. На рис. 3.1 вказані, співвідношення кількості українських мігрантів до населення країн-реципієнтів, де наведені держави, в яких відповідний показник є найвищим.

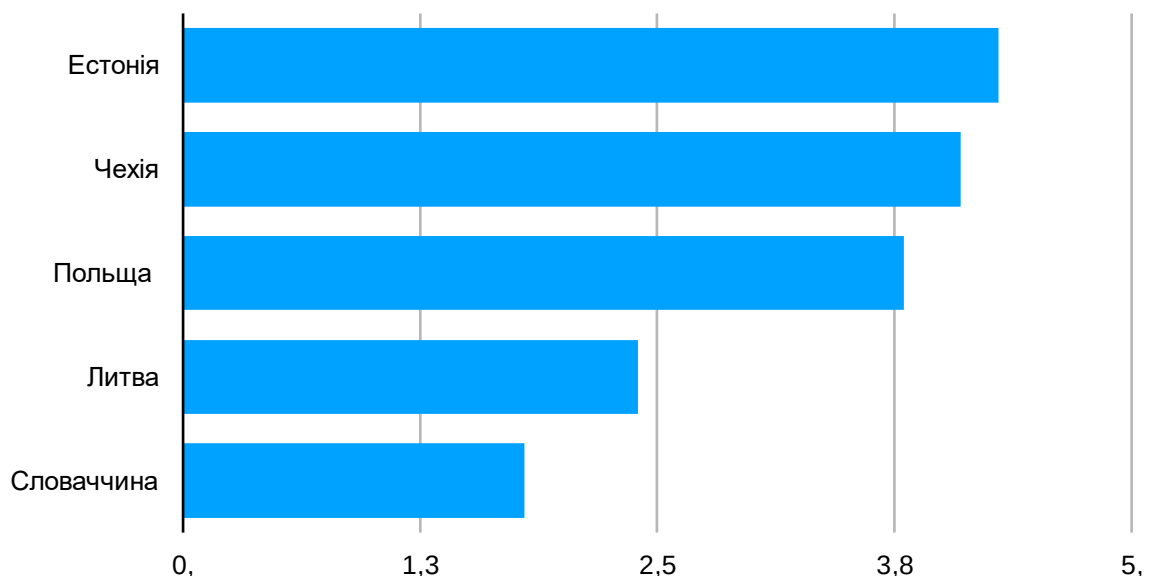

Рисунок 3.1 – Частка українських мігрантів серед населення країн Європи

Джерело: [59]

Як видно з даних на рис. 3.1, найвищі показники частки українських мігрантів спостерігаються у Польщі, Чехії та країнах Балтії, що зумовлено як географічною близькістю, так і історично сформованими економічними та культурними зв'язками. Водночас, Польща виступає головним центром трудової міграції українців у Європі, адже на її території сконцентрована найбільша кількість українських працівників, які відіграють суттєву роль у підтримці темпів економічного зростання та заповненні дефіциту робочої сили в ключових секторах економіки — будівництві, сільському господарстві, логістиці, сфері послуг та догляду [59].

Наукові дослідження останніх років свідчать, що економічний вплив українських мігрантів на економіки країн Європи є переважно позитивним. Залучення українських працівників сприяє зростанню ВВП, підвищенню продуктивності праці, заповненню дефіциту робочої сили у ключових галузях та підтримці демографічної стабільності. Водночас оцінки цього впливу різняться залежно від методології, часових меж і структури міграційних потоків — економічних чи вимушених.

Даний вплив особливо проявляється на ринках праці та, зважаючи на високий рівень зайнятості українців, на ВВП європейських країн. Так, за оцінками Європейського центрального банку, рівень участі українських мігрантів працездатного віку у складі робочої сили Єврозони може досягати 25–55% у середньостроковій перспективі, що приведе до збільшення сукупної робочої сили ЄС на 0,2–0,8%, або приблизно на 0,3–1,3 млн осіб. Дослідження ОЕСР підтверджують подібну тенденцію: загальний приріст робочої сили в ЄС може скласти 0,5% до кінця 2022 року — у два рази більше, ніж під час міграційної хвилі 2014–2017 років. Найбільш відчутний ефект спостерігається у країнах Центрально-Східної Європи — Чехії (2,2%), Польщі (2,1%), Естонії (1,9%), тоді як в інших країнах регіону (Угорщина, Латвія, Словаччина, Литва, Румунія) зростання становитиме 1–1,5% [59].

Також у 2024 році Eurofound оприлюднив дослідницький звіт, у якому узагальнено ключові виклики, з якими стикаються держави-члени ЄС та Норвегія при розміщенні та інтеграції осіб, що змушені були залишити Україну. У документі наголошується, що українські біженці демонструють високі показники зайнятості в країнах ЄС (від 11% до понад 50%), що суттєво перевищує рівень працевлаштування інших мігрантських груп. Серед факторів, що сприяють цьому, виокремлюються значна українська діаспора в Польщі, а також спільне історичне коріння, яке полегшує інтеграцію у державах із Східної Європи, зокрема в Естонії, Латвії та Литві. Попри триваючу війну, яка унеможлиблює повернення багатьох українців в Україну, їх досвід участі на ринку праці ЄС та швидка адаптація до вивчення мов підвищують їхню конкурентоспроможність, що може стати вагомим ресурсом для Європейського Союзу в умовах зростаючого дефіциту робочої сили [60].

Структура української міграції після 2022 року також зазнала змін. Якщо раніше переважали молоді чоловіки, то нині більшість переселенців — це жінки з вищою освітою, часто з дітьми. Така трансформація впливає на сегментацію ринку праці: попит зсувається від фізичної праці до сектору послуг, освіти, догляду та адміністративної підтримки, де є можливість працювати неповний день або за гнучким графіком [59].

Водночас, високий рівень освіченості українських мігрантів створює потенціал для їхнього залучення у сфери, де спостерігається дефіцит кадрів — охорону здоров'я, інформаційні технології, освіту, інженерію. Проте нерідко спостерігається явище "deskillingu" — ситуація, коли фахівці з вищою освітою вимушені працювати на посадах, що не відповідають їхній кваліфікації, через мовні бар'єри або труднощі з визнанням дипломів. У довгостроковій перспективі така ситуація може мати подвійний ефект: з одного боку, українці сприяють зменшенню кадрового дефіциту у ключових галузях європейських економік, а з іншого — займають потенційні робочі місця у місцевого

населення, що може викликати напругу в країнах, де частка українців до населення є високою.

Попри короткострокові фіскальні витрати, у довгостроковій перспективі вплив інтеграції українців на економіку приймаючих країн є переважно позитивним. Якщо мігранти залишаються на тривалий період, беруть участь у ринку праці та сплачують податки, то вони поступово стають чистими донорами у системі державних фінансів [59]. Водночас відсутність інвестицій у розвиток людського капіталу — мовну, професійну чи освітню підготовку — може знизити ці потенційні вигоди, перетворюючи початкові витрати на довгострокові втрати.

Значну роль у прискоренні інтеграції відіграють активні політики ринку праці, які застосовуються в країнах перебування українських мігрантів. Вони включають професійне навчання, мовні курси та підтримку у працевлаштуванні. Як показали останні дослідження у Данії, інвестиції у мовну освіту мігрантів мають високу віддачу: при витратах близько 2 800 дол. США на людину, чиста вартість вигоди становила 40 100 дол. США протягом 18 років — у 15 разів більше за початкові витрати [59].

Рівень безробіття у країнах, що прийняли найбільшу кількість українців — Польщі, Німеччині та Чехії — ще до початку війни не перевищував 3%, що створило сприятливі умови для їхнього працевлаштування. Високий попит на робочу силу дозволив уникнути зростання безробіття серед місцевого населення, а за оцінками ОЕСР, хвиля українських мігрантів не створює помітного тиску на заробітну плату чи зайнятість [59].

Проте рівень інтеграції залишається нерівномірним. Хоча 63% українців були зайняті до війни, у вересні 2022 року роботу мали лише 28%. У Німеччині лише 10–22% зареєстрованих українців знайшли роботу, у Франції — 15%, в Іспанії — 13%. Найвищі показники — у Польщі, де понад 1,2 млн українців отримали номери соціального страхування, і близько половини з них наразі працевлаштовані [59]. Водночас більшість зайняті у низькооплачуваних

секторах — промисловості, логістиці, сільському господарстві, будівництві чи сфері обслуговування, навіть якщо мають вищу кваліфікацію.

Загалом статистичні дані свідчать, що українці доволі швидко інтегруються в ринок праці після прибуття до країн ЄС. Наприклад, у Польщі близько 30% українців працездатного віку були працевлаштовані вже до кінця травня 2022 року, а в Литві станом на серпень 2023 року роботу мали понад 27 тисяч громадян України. В Естонії роботодавці можуть отримати фінансову підтримку на професійне навчання задля подальшого працевлаштування. Важливу роль у сприянні працевлаштуванню та навчанню відіграють державні служби зайнятості на національному та місцевому рівнях, зокрема AMS в Австрії, Actiris у Бельгії та Eesti Töötukassa в Естонії. У Латвії медичним працівникам, що отримали освіту в Україні, дозволяється одразу після прибуття вільно виходити на ринок праці [60].

За даними аналітичного огляду, підготовленого Європейською міграційною мережею та ОЕСР, у 2023 році спостерігалось суттєве зростання кількості працевлаштованих в країнах ЄС. Українці здебільшого працювали у сферах готельно-ресторанних послуг, адміністративної та допоміжної діяльності, промисловості, оптової й роздрібної торгівлі та будівництва [60]. Крім того, багато приймаючих країн організовують мовні програми для кваліфікованих фахівців з України, аби зменшити мовні бар'єри та розширити їхні можливості працевлаштування. Наприклад, у Франції діють комплексні мовні та професійні курси, тоді як у Литві українцям пропонують безкоштовне вивчення мови та тимчасове пом'якшення мовних вимог протягом двох років. Для більшості держав-членів також важливим завданням є забезпечення взаємного визнання професійних кваліфікацій

Для посилення залучення громадян України в економіку європейських країн, важливим є вирішення «дилеми очікування», тобто спільного бажання багатьох українців повернутися на Батьківщину, коли вона знову стане безпечною. Причиною цього є невизначеність щодо тривалості перебування,

що безпосередньо впливає на планування як для місцевих органів влади, так і для бенефіціарів. У таких умовах інтеграційні програми стикаються з необхідністю спрощених програм працевлаштування, надання доступу до короткострокових професійних програм, створення умов для тимчасової, часткової або дистанційної зайнятості, тощо [60].

Це призвело до того, що держави-члени ЄС розробили окремий план, спрямований на посилення координації у сфері прийому осіб, які змушені залишати Україну. Додатково було створено платформу солідарності, що функціонує у тісній взаємодії з країнами ЄС, державами, асоційованими з Шенгенською зоною, відповідними агентствами ЄС, міжнародними партнерами та урядом України. Її завдання полягає у моніторингу потреб країн-членів та узгодженні їхніх оперативних заходів. Крім того, Колегія комісарів призначила спеціального радника з питань залученості громадян України, відповідального за координацію дій Єврокомісії щодо підтримки інтеграції переміщених осіб з України у сферах зайнятості, житлового забезпечення, освіти та охорони здоров'я [60].

Вплив українських мігрантів на ринок праці країн ЄС поступово стає більш помітним, але, водночас, не має дестабілізуючого ефекту. У секторальному розрізі найбільше виграли галузі з хронічною нестачею кадрів — транспорт і логістика, будівництво, торгівля та широкий перелік сфер, що не потребують особливої кваліфікації. Українські працівники сприяли підтриманню виробничих циклів, стимулювали відкриття окремих підприємств в межах Європи та допомогли утримати конкурентоспроможність певних регіональних ринків праці.

При тому, українська міграція не створює значного тиску на заробітні плати в європейських країнах, оскільки українці здебільшого заповнюють вакансії, які залишаються незатребуваними серед місцевого населення. Також не виявлено статистично значущих негативних ефектів щодо витіснення

громадян ЄС із робочих місць, що свідчить про комплементарний характер участі українців у ринку праці.

Зважаючи на ситуацію на українському ринку праці, Україні необхідно активніше сприяти розвитку програм, які підтримують своїх громадян під час перебування за кордоном. Це включає надання консульських послуг, юридичної допомоги, а також доступу до платформ для обміну досвідом і професійними можливостями. Важливо розробити механізми, що сприяють збереженню зв'язків з трудовими мігрантами та мотивують їх до повернення на Батьківщину після завершення війни, зокрема через стимули для створення бізнесів та інвестицій в економіку України.

Важливим напрямом є розвиток стратегічної координації з ЄС у сфері трудової міграції. Україна має долучатися до європейських ініціатив з управління міграційними потоками, інтеграційних програм та спільних проєктів професійної підготовки. Створення програм стажування, освітніх грантів і професійного обміну сприятиме більш збалансованому переміщенню робочої сили та створить сприятливі умови для повернення знань і досвіду в Україну. Особливу увагу варто приділяти підтримці осіб із спеціальною освітою, на яких стабільно зберігається високий попит в країнах ЄС.

Український уряд має інвестувати в програми підготовки внутрішнього ринку праці для тих українців, які повернуться після відновлення країни. Це включає в себе підготовку до працевлаштування в нових умовах, сприяння перекваліфікації та забезпечення національної економіки висококваліфікованими кадрами, що повернуться з Європи. Також важливо створювати умови для збереження людського капіталу, зокрема через програми, які підтримують людей, що мають намір залишити Україну тимчасово, але планують повернутися на батьківщину.

Тим не менш, ключовими факторами, що визначатимуть кількість громадян, що повернуться в Україну залишаються успіхи країни захисті власного суверенітету на полі бою у протидії збройної агресії РФ та

відновлення територіальної цілісності. Однак навіть за умов перемоги, Україні доведеться працювати з наслідками комплексних шоків, які суттєво впливають на поведінку населення, стан ринку праці, міграційні настрої та соціальну стабільність [61].

Ефективне реагування на зміни спричинені війною є необхідною умовою не лише для забезпечення обороноздатності держави, а й для майбутнього повоєнного відновлення. Критично важливою складовою цього процесу є здатність країни швидко адаптуватися до нових реалій воєнного часу та мінімізувати їх негативні наслідки. Постійні бомбардування, руйнування житла, нестача електроенергії, екологічні катастрофи, а також значні обмеження транспортного сполучення формують нові умови життя, у яких громадянам необхідно не просто виживати, а знаходити можливості для підтримки своєї стійкості [61].

Таким чином, присутність українських мігрантів сприяє не лише покриттю потреб ринку праці, але й стимулює економічне зростання приймаючих країн, підвищує мобільність робочої сили та сприяє розвитку інтеграційних процесів у межах Європи. Разом із тим, активна участь громадян України на європейському ринку праці має і комплексні соціально-економічні наслідки, як для самої України — у вигляді втрати людського капіталу та демографічних змін, — так і для ЄС, де зростає необхідність у формуванні збалансованої політики міграційного управління.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах європейська міграційна система перебуває під впливом комплексних глобальних та регіональних чинників, які формують багатовимірну динаміку міграційних потоків і визначають характер реагування держав та наддержавних інституцій. Зміна геополітичної ситуації, зростання масштабів збройних конфліктів, поглиблення соціально-економічної нерівності та прискорення процесів глобалізації створюють нові виклики для європейських країн, що потребують структурного оновлення інструментів управління міграцією.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна сформулювати такі ключові висновки:

1. Глобальні конфлікти залишаються головним рушієм міграційної кризи. Збройні протистояння, політичні режими, що порушують права людини, і масштабні гуманітарні катастрофи спричиняють мільйонні переміщення населення до Європи. Це вимагає від європейських інституцій розширення гуманітарних механізмів та формування ефективних систем прийому і розміщення біженців.

2. Економічна нерівність між регіонами світу стимулюють інтенсивну трудову міграцію, яка в умовах нестачі робочої сили в країнах ЄС має також позитивний структурний ефект. Проте нерівномірність економічного розвитку між сусідніми регіонами посилює міграційний тиск, що стає каталізатором неконтрольованої міграції та нелегальним перетинам кордону. У результаті в багатьох країнах Європи накопичується значна кількість осіб, які перебувають у неврегульованому правовому статусі, що створює додаткове навантаження на системи прийому, соціальні служби та інфраструктуру. Така ситуація ускладнює забезпечення належного

контролю над міграційними потоками та підвищує ризики гуманітарних криз, порушення прав людини та зростання тіньової зайнятості.

3. Демографічні зміни в Європі, зокрема старіння населення, формують додатковий попит на мігрантів, посилюючи залежність економік від зовнішньої робочої сили. Це створює передумови для довгострокового перегляду політики трудової міграції та інтеграційних програм, орієнтованих на включення новоприбулих у ринки праці та соціальні системи.

4. Масове переміщення українців після 2022 року сприяло помітному збільшенню пропозиції робочої сили в країнах Центральної та Західної Європи, частково компенсувало структурний дефіцит кадрів і підтримало економічну активність у секторах із хронічним недобором працівників. Попри початкові труднощі інтеграції — мовні бар'єри, невідповідність кваліфікацій, потребу в догляді за дітьми — українські мігранти демонструють високий потенціал адаптації та позитивний ефект для економік приймаючих країн у середньостроковій перспективі. Одночасно тривалість їхнього перебування, рівень інтеграції та можливе повернення до України формують нові стратегічні виклики для ЄС, що потребують комплексної політики підтримки на ринку праці.

5. Регіональні особливості та нерівномірність міграційного тиску визначають різні моделі реагування країн. Держави, що межують із зонами конфліктів та мають вихід до Середземного моря (зокрема, Греція, Італія, Польща), стикаються з найбільшим навантаженням на інфраструктуру та адміністративні системи. Це вказує на необхідність впровадження справедливого розподілу відповідальності між усіма країнами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. І. О. Івашук, Н. В. Стахова, М. А. Живко, Навчальний посібник. Міжнародні міграційні процеси. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45203/1/Верстка%20посібник.pdf> (Дата звернення: 10.09.2025)
2. MDPI. Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration, 2022. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/1/21> (Дата звернення: 12.09.2025)
3. О. С. Норовічук, М. І. Прихненко, Проблема міграції в сучасних міжнародних відносинах: науковий дискурс, с. 88 (Дата звернення: 12.09.2025)
4. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти / У. Я. Садова. ІРД НАН України, 2016. – с. 266 (Серія «Проблеми регіонального розвитку»): монографія. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20160801.pdf> (Дата звернення: 17.11.2025)
5. І. П. Ольшевська, Міграційні процеси сучасності і українська міграційна криза: до проблеми спільного та специфічного. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a33c87e-a4a7-4cc4-a40b-bb7b07d71ada/content> (Дата звернення: 15.09.2025)
6. Cantat C., Péroud A., Thiollot H. Migration as Crisis, 2023. URL: https://sciencespo.hal.science/hal-04163262/file/2023_cantat-pecoud-thiollot_migration-as-crisis_authors.pdf (Дата звернення: 13.09.2025)
7. European Parliament. Exploring migration causes: why people migrate, 2020. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate> (Дата звернення: 12.09.2025)
8. International Organization for Migration. World Migration Report 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (Дата звернення: 13.09.2025)
9. Ровенчак О. Види та етапи міжнародної міграції: історико-соціологічний огляд. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/8.pdf> (Дата звернення: 14.09.2025)
10. Convention Concerning the Exchange of Greek and Turkish Populations. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Convention_Concerning_the_Exchange_of_Greek_and_Turkish_Populations (Дата звернення: 02.10.2025)
11. Bundeszentrale für politische Bildung. Historical development of immigration and immigration policy. URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/regionalprofile/english->

- [version-country-profiles/133522/historical-development-of-immigration-and-immigration-policy/](#) (Дата звернення: 06.10.2025)
12. UNHCR. History of UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/europe/about-unhcr/overview/history-unhcr> (Дата звернення: 07.10.2025)
 13. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління_Верховного_комісара_ООН_у_справах_біженців (Дата звернення: 08.10.2025)
 14. JSTOR Daily. Largest forced migration in European history. URL: <https://daily.jstor.org/largest-forced-migration-european-history/> (Дата звернення: 08.10.2025)
 15. ДВНЗ «УжНУ». Тодоров. І, Міграційні дослідження, с. 11-16. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b506355e-24b6-42c1-b803-083b7dff351b/content> (Дата звернення: 10.10.2025)
 16. ResearchGate. Migration and the Role of Diaspora Communities in Sustainable Development. URL: https://www.researchgate.net/publication/377761972_Migration_and_the_Role_of_Diaspora_Communities_in_Sustainable_Development (Дата звернення: 12.10.2025)
 17. European Union. Publication: Forced displacement from and within Ukraine – EU Policy Report. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4e2ee24d-649a-11ed-92ed-01aa75ed71a1> (Дата звернення: 12.10.2025)
 18. Gladys M., Sychov V. Gladys M., Sychov V. The Influence of the Migration Crisis of 2015 on the EU Migration Policy. URL: <https://journalse.com/pliki/pw/3-2020-Gladys.pdf> (Дата звернення: 16.10.2025)
 19. Council of the EU. Strengthening external borders. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strengthening-external-borders/> (Дата звернення: 18.10.2025)
 20. Council of the EU. EU–Turkey Statement, 2016. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (Дата звернення: 19.10.2025)
 21. European Commission. NEXT OPERATIONAL STEPS IN EU-TURKEY COOPERATION IN THE FIELD OF MIGRATION. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0166/COM_COM\(2016\)0166_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0166/COM_COM(2016)0166_EN.pdf) (Дата звернення: 21.10.2025)
 22. European Commission. Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0481> (Дата звернення: 24.10.2025)
 23. ICMPD. Migration Outlook 2025. URL: <https://www.icmpd.org/file/download/63373/file/ICMPD%20Migration%20Outlook%202025.pdf> (Дата звернення: 27.10.2025)

- 24.R&F Berlin. Immigrant population in the EU. URL: <https://www.rfberlin.com/immigrant-population-eu/> (Дата звернення: 27.10.2025)
- 25.IOM. World Migration Report 2024 – COVID-19 mobility impacts. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-2/covid-19-impacts-mobility> (Дата звернення: 28.10.2025)
- 26.People's Daily. EU sees asylum applications sharply down due to COVID-19 emergency measures. URL: <https://en.people.cn/n3/2020/0923/c90000-9763524.html> (Дата звернення: 30.10.2025)
- 27.The Brussels Times. Asylum requests in EU dropped by 31% in 2020. URL: <https://www.brusselstimes.com/eu-affairs/155652/asylum-requests-in-eu-dropped-by-31-in-2020-european-asylum-support-office-travel-restrictions-syria> (Дата звернення: 02.11.2025)
- 28.FRONTEx. Significant rise in irregular border crossings in 2023, highest since 2016. URL: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/significant-rise-in-irregular-border-crossings-in-2023-highest-since-2016-C0gGpm> (Дата звернення: 02.11.2025)
- 29.UNHCR Türkiye. URL: <https://www.unhcr.org/uk/where-we-work/countries/republic-tuerkiye> (Дата звернення: 02.11.2025)
- 30.Euronews Albania. 26% of irregular migrants entered Europe through the Balkan Route. URL: <https://euronews.al/en/26-of-irregular-migrants-entered-europe-through-the-balkan-route/> (Дата звернення: 04.11.2025)
- 31.European Commission. PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/COM_2023_715_1_EN.pdf (Дата звернення: 05.11.2025)
- 32.VisitUkraine. Financial aid for Ukrainians in Germany. URL: <https://visitukraine.today/blog/3353/financial-aid-for-ukrainians-in-germany-2024-is-it-possible-to-receive-payments-in-ukraine?srsId=AfmBOooxPuKHgc81ReRUA97c6lcnxneo4DDWBVISJWb7H76A3BecQX1f#what-kind-of-assistance-is-provided-for-ukrainian-refugees-in-germany> (Дата звернення: 06.11.2025)
- 33.UK Government. Asylum support. URL: <https://www.gov.uk/asylum-support/what-youll-get> (Дата звернення: 07.11.2025)
- 34.IOM. Mixed Migration Flows to Europe 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/DTM_Mixed_Migration_Flows_to_Europe_Yearly_2024_1.pdf?iframe=true (Дата звернення: 09.11.2025)
- 35.Pew Research Center. Unauthorized immigrants in Europe. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2019/11/13/the-origins-time-in-country-and-demographics-of-unauthorized-immigrants-in-europe/> (Дата звернення: 09.11.2025)

- 36.EU Trust Fund for Africa. Factsheet. URL: https://trust-fund-for-africa.europa.eu/document/download/9f53fb15-76a2-4716-90de-d31fd51c6df6_en?filename=Factsheet+EUTF+for+Africa+&prefLang=pl (Дата звернення: 30.09.2025) (Дата звернення: 10.11.2025)
- 37.Council of the EU. NDICI Global Europe instrument. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/09/ndici-global-europe-final-green-light-for-the-new-financial-instrument-to-support-the-eu-s-external-action/> (Дата звернення: 10.11.2025)
- 38.European Parliament. Labour migration: improving legal avenues. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230413STO79903/labour-migration-improving-legal-avenues-to-work-in-the-eu> (Дата звернення: 06.11.2025)
- 39.IEMed. Southern European migration towards Northern Europe. URL: <https://www.iemed.org/publication/southern-european-migration-towards-northern-europe/> (Дата звернення: 11.11.2025)
- 40.Eurostat. Population structure and ageing. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing (Дата звернення: 11.11.2025)
- 41.Eurostat. Migrant integration statistics – labour market indicators. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/35409.pdf> (Дата звернення: 11.11.2025)
- 42.OECD. International Migration Outlook: Poland. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2024_50b0353e-en/full-report/poland_f5b1bd47.html (Дата звернення: 12.11.2025)
- 43.European Commission. Migrant integration – Poland. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migrant-integration/migrant-integration-hub/eu-countries-updates-and-facts/migrant-integration-poland_en (Дата звернення: 12.11.2025)
- 44.EUAA. Asylum Report 2024. URL: <https://euaa.europa.eu/asylum-report-2024/21-reforming-common-european-asylum-system> (Дата звернення: 12.11.2025)
- 45.European Commission. Commission provides over EUR 65 million for EU countries to support people fleeing the war in Ukraine. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/commission-provides-over-eur-65-million-eu-countries-support-people-fleeing-war-ukraine-2023-12-19_en (Дата звернення: 13.11.2025)
- 46.Federal Ministry of Justice and Consumer Protection. German Asylum Act. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_asylvfg/englisch_asylvfg.html (Дата звернення: 13.11.2025)
- 47.Bundesrecht. Eingangsformel, 2008. URL: <https://www.buzer.de/gesetz/12155/index.htm> (Дата звернення: 14.11.2025)

48. Woltes Kluwer. 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700080.tv> (Дата звернення: 14.11.2025)
49. EUAA. Asylum trends 2025 – Ukraine. URL: <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-january-june-2025/migrants-ukraine> (Дата звернення: 15.11.2025)
50. DSE. Грошові перекази в Україні впродовж повномасштабної війни, с.18. URL: <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/155/120> (Дата звернення: 15.11.2025)
51. Analytical Assessments. UKRAINE: FROM WAR TO PEACE AND RECOVERY, 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/07/10/2024-PAKT-MAY-ENGL.pdf> (Дата звернення: 04.11.2025)
52. Socportal. Average salary in Ukraine. URL: <https://en.socportal.info/en/news/v-gosstate-rasskazali-kakaya-srednemesyachnaya-zarplata-v-ukraine/> (Дата звернення: 15.11.2025)
53. European Commission. A NEW PACT ON MIGRATION AND ASYLUM. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0609> (Дата звернення: 16.11.2025)
54. EMN Ireland. Strategy on voluntary return. URL: <https://emn.ie/european-commission-publishes-first-strategy-on-voluntary-return-and-reintegration/>
55. ECtHR. Hirsi Jamaa and Others v. Italy. URL: <https://fra.europa.eu/en/caselaw-reference/ecthr-application-no-2776509-judgement> (Дата звернення: 16.11.2025)
56. European External Action Service. EU-Pakistan Joint Commission. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-pakistan-joint-commission_en (Дата звернення: 14.11.2025)
57. European Court of Human Rights. CASE OF HIRSI JAMAA AND OTHERS v. ITALY. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-109231%22%7D> (Дата звернення: 17.11.2025)
58. European Commission. Seventh Annual Report of the Facility for Refugees in Turkey, 2023. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/16df1ba2-4b34-4f34-bb54-c57b631211fb_en?filename=COM_2023_543_F1_COMMUNICATION_FROM_COMMISSION_TO_INST_EN_V3_P1_2696289.PDF (Дата звернення: 17.11.2025)
59. Національний банк України. Вплив українських мігрантів на економіку країн-реципієнтів, 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (Дата звернення: 18.11.2025)
60. European Parliament. Displaced Ukrainians: Challenges and outlook for integration in the EU, 2025.

- URL:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/PRS_BRI\(2025\)769497_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/PRS_BRI(2025)769497_EN.pdf) (Дата звернення: 18.11.2025)
- 61.Лібанова Е. Резильентність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування // Демографія та соціальна економіка. — 2024. — № 4 (58). — С. 3–23. (Дата звернення: 20.11.2025)
 - 62.Trading Economics. GDP – Europe. <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp?continent=europe> (Дата звернення: 10.10.2025)
 - 63.EBSCO Research Starters. Economic Migration. <https://www.ebsco.com/research-starters/economics/economic-migration> (Дата звернення: 16.10.2025)
 - 64.IOM. Environmental Migration. URL:<https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration> (Дата звернення: 22.10.2025)
 - 65.Eurostat. Minimum wage statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics (Дата звернення: 13.10.2025)
 - 66.Eurostat. Temporary protection for persons fleeing Ukraine - monthly statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics (Дата звернення: 05.10.2025)

ДОДАТКИ

Звіт подібності

Метадані

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

References

Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі

Ampop Haystack explodes / Except

Morgynic M.K. доц. Гурова Ю.С.

Abstract

кафедра міжнародної економіки

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично свідчать про плагіат. Займає значимість компетентна / уповноважена особа.

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо тавтологічних слів. Ці словотворення в тексті можуть говорити про МСНГЛПІ внаслідок в тексті. Словотворення в тексті можуть мати негативний характер, але частіше характер технічний: пояснює про конкретні документи та його аббревіатури, тому ми рекомендуємо вам підпорядкувати до аналізу цього модуля відповідно. У разі використання запитаних, просимо звернутися до наших спеціальних підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		10

Джерела

Нижче наведеної список джварів. Цією списку в джварів із різних баз даних. Копії тексту завантажено в якому джварів він був знайдений. Ці джварів і значення Коefіцієнту Подібності не відображають прямого плагиату. Необхідно відкрити кожен джварів і проаналізувати зміст і правильність оформлення джварів.

10 найдовших фраз

Корисні посилання

ПОРЯДКОВЫЙ НОМЕР	НАЗВАНИЕ АДРЕСА ДОКУМЕНТА URL (НАЗВАНИЕ БАЗЫ)	КОЛИЧЕСТВО ЦИТИРОВАНИЙ СЛОВ (СРАЧЕНІВАННЯ)
1	202_Гордєєва_Анна_Серпїєвна_2024_ 12/22/2024 Donetsk National University named after V. Stus (Donetsk National University named after V. Stus)	18 0.09 %
2	202_Гордєєва_Анна_Серпїєвна_2024_ 12/22/2024 Donetsk National University named after V. Stus (Donetsk National University named after V. Stus)	13 0.07 %
3	https://ifcclub.net/uk/en/news/milnabellia-ukrainebnk-ecopychomo-vplyvna-ne-elon-smilo-kraino-energety.html	13 0.07 %

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
УКРАЇНИ»

КИЇВ
КНЕУ-2025

Колесник А.О. Бізнес-комунікації як стратегічна компонента розвитку компанії в умовах європейської інтеграції	110
Kakalets Emilia Development of Creative and Innovative Businesses in Ukraine in Terms of Recovery	112
Бондарева Д.О. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні	114
Герман Д.С. Управління рекламною діяльністю в міжнародному бізнесі	116
Статешна О.В. Міжнародний менеджмент-консалтинг: стан розвитку та глобальні перспективи	118
Онгиченко О.Є. Формування цінової політики як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку	121
Ковбасюк В. П. Конкурентоспроможність українських агропромислових підприємств на світовому ринку: виклики та перспективи	123
Сторожук О.В. Сутність та перспективність віртуального бізнесу	126
Бобко А.М. Україна в системі глобального ринку праці: виклики, можливості та шляхи інтеграції	129
Коваленко С.В. Цифрові трансформації малого та середнього бізнесу в контексті підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва	134
Корзун О.О. Роль європейських фінансових організацій у забезпеченні економічного зростання України	136
Літвінов О.В. Розвиток українського ринку освітлювального обладнання у контексті переходу до стандартів ЄС	138
Мазун А. Р. Розвиток ринку зелених облігацій у контексті глобальної стратегії сталого розвитку	141
Машевський Д.Р. Євроінтеграційні вектори розвитку зовнішньої політики України в умовах глобальних викликів	144
Мегей А.О. Відновлювана енергетика як пріоритетний напрям залучення прямих іноземних інвестицій у контексті євроінтеграції України	146
Моргуліс М.К. Глобальні та регіональні фактори міграційної кризи в Європі	148
Наконечний М.Ю. Кон'юнктура ринку приватного капіталу	150
Овжик К.М. Промислова політика держав в умовах становлення індустрії 4.0	153
Овсюк Б.Ю. Європейські цифрові інноваційні хаби в підприємницькій екосистемі Нідерландів	156

3. The European Green Deal URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 07.10.2025).

Марчуліс М.К.

*Науковий керівник – к.е.н, доцент кафедри міжнародної економіки
Гурова Ю.С.*

ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ФАКТОРИ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПІ

В останні десятиліття, питання міграції набуває особливої актуальності, перетворюючись на один із ключових факторів, що впливають на соціально-економічну стабільність, безпеку та політичну ситуацію в державах Європи. Масова міграція, зумовлена збройними конфліктами, політичними переслідуваннями, економічною нестабільністю та зміною клімату, створює серйозне навантаження на інфраструктуру, системи соціального забезпечення, охорону здоров'я та ринки праці в приймаючих країнах.

Зокрема, міграційна криза 2015 року, викликана війною в Сирії, що спричинила масові переміщення у понад 1 мільйон осіб з Близького Сходу до Європи за 1 рік, стала потужним викликом для Європейського Союзу. Вона виявила як слабкі сторони системи спільної міграційної політики, так і потребу в перегляді принципів розподілу відповідальності між державами-членами. У таких умовах країни, що межують із зонами конфліктів або мають відкриті кордони, стикаються з диспропорційним навантаженням, що нерідко викликає внутрішньополітичну напругу та посилення антиміграційних настроїв у суспільстві регіону [1, 2].

Дослідження причин та наслідків міграційної кризи в Європі в контексті євроінтеграційних процесів має на меті виконання низки завдань:

- вивчити міжнародні та регіональні передумови формування міграційних потоків;
- визначити геополітичні чинники кризи, що впливають на формування спільної міграційної політики ЄС;
- проаналізувати соціально-економічний вплив міграції на держави Європи;
- окреслити роль Європейського Союзу у врегулюванні кризи;
- дослідити політичні, безпекові та культурні виклики, що постають перед європейським співтовариством;
- виокремити підходи до інтеграції мігрантів та політики адаптації мігрантів.

Євроінтеграційний контекст надає особливого значення узгодженню підходів до управління міграцією: країни-члени мають забезпечувати гуманітарні стандарти, але й водночас — зберігати єдність внутрішнього ринку, захист зовнішніх кордонів і довіру громадян до європейських

інституцій. Саме тому посилюється роль агенцій ЄС — таких як Frontex, EUBAA, Europol, які координують контроль, підтримку та розподіл ресурсів [3].

Окремої уваги заслуговує міграційна криза, що розпочалася у 2022 році внаслідок повномасштабного військового вторгнення росії в Україну. Ця подія спричинила одну з масштабних хвиль вимушеного переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни. Лише в березні 2022 року 2,5 мільйони українців були змушені покинути свої домівки, шукаючи безпеки на території сусідніх держав, зокрема європейських [4].

Важливу роль у загостренні міграційної ситуації відіграють регіональні фактори. До них належать соціально-економічні відмінності між країнами Європи, відмінність позицій щодо готовності приймати мігрантів, рівень інтеграційної політики, а також історичні, культурні та релігійні відмінності між місцевим населенням та новоприбулими.

Серед регіональних чинників, які впливають на перебіг міграційних процесів у Європі, варто виділити:

- соціально-економічну нерівність між країнами-членами та сусідніми регіонами;
- різну спроможність держав реалізовувати політику інтеграції мігрантів;
- відмінності у правових системах і підходах до надання притулку;
- наявність антиміграційних настроїв, що гальмують інтеграційні рішення;
- обмеженість інституційних механізмів солідарності між південними та східними членами ЄС [5, 6].

Отже, міграційна криза в Європі є багатовимірним явищем, що формується під впливом як глобальних, так і регіональних факторів. За останні 10 років, криза пов'язана з масовими переміщеннями населення стала серйозним випробуванням для європейських країн, водночас виявивши потребу у створенні цілісної та справедливої міграційної політики. Ефективним механізмом подолання міграційних викликів залишається посилення співпраці між державами регіону, створення справедливих підходів у розміщенні біженців та посилення спільної європейської відповідальності за забезпечення стабільності на континенті.

Список літератури:

1. UNHCR. Over one million sea arrivals reach Europe in 2015. URL: <https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015> (Дата звернення: 24.10.2025)
2. Human Rights Watch. Europe's Refugee Crisis: An Agenda for Action, 2015. URL: <https://www.hrw.org/report/2015/11/16/europes-refugee-crisis/agenda-action> (Дата звернення: 26.10.2025)
3. Council of the European Union. Strengthening the EU's external borders. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strengthening-external-borders/>
4. Центр економічної стратегії. Четверта хвиля біженців: як війна в Україні змінила Європу. URL: <https://ces.org.ua/refugees-fourth-wave/> (Дата звернення: 31.10.2025)

5. Dimitrios Efthymiou. EU immigration, Welfare Rights and Populism. The Global Justice Network Journal. URL: <https://www.theglobaljusticenetwork.org/index.php/gjn/article/view/202/188> (Дата звернення: 03.11.2025)
6. E. V. Petracou, G. N. Domazakis, G. I. Papayiannis, A. N. Yannacopoulos. Towards a Common European Space for Asylum. MDPI. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/9/2961> (Дата звернення: 03.11.2025).

Наконецний М Ю

Науковий керівник доктор економічних наук, професор Фролова Т. О.

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ

Ринок приватного капіталу (Private Equity, PE) є одним із найдинамічніших сегментів глобальної фінансової системи, акумулюючи трильйони доларів активів. Водночас для України це критично важливий, але недостатньо розвинений інструмент економічного розвитку, особливо в контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграції.

Приватний капітал являє собою вид акціонерного капіталу, який інвестується у непублічні компанії. Його економічна сутність полягає не лише у фінансуванні, а в здатності створювати додаткову вартість через активне управління, стратегічну реструктуризацію та підвищення операційної ефективності портфельних компаній. Це докорінно відрізняє PE від пасивних інвестицій на публічних ринках чи традиційного банківського кредитування.

Ринок охоплює різні типи інвестицій за стадіями життєвого циклу компаній. Венчурний капітал (Venture Capital) фокусується на ранніх стадіях з найвищим профілем ризику та потенціалом доходності до 47% IRR. Капітал зростання (Growth Capital) інвестує у масштабування стабільних компаній. Фонди викупу (Buyout Funds), включно з левериджованими викупамі (LBO), орієнтовані на зрілі компанії зі стабільним грошовим потоком, використовуючи боргове фінансування для забезпечення стабільного прибутку. Важливу роль відіграє також приватний борг, зокрема мезонінне фінансування, у підтримці компаній на різних стадіях розвитку.

Інституційна структура фондів приватного капіталу базується на взаємодії Обмежених Партнерів (LP) – інституційних інвесторів, що надають капітал, та Генеральних Партнерів (GP) – керуючих компаній фондами. Кон'юнктура ринку приватного капіталу формується під впливом макроекономічних чинників (процентні ставки, інфляція), економічних циклів, настроїв інвесторів, регуляторного середовища та геополітичної стабільності.

Ключовою перевагою приватного капіталу є низька кореляція з традиційними активами. Аналіз показує значення кореляції 0,103 між інвестиціями у викуп (US Buyout) та індексом S&P 500, і 0,077 – між S&P 500 та венчурним капіталом, що підтверджує ефективність PE як інструменту